

Türkyay, O. (2023). Peloponnesos Yarımadası'ndaki Avaro-Slav Varlığına Dair Bazı Kültürel Buluntular. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 5(2), 291-332. DOI: 10.47139/balted.1320584

Peloponnesos Yarımadası'ndaki Avaro-Slav Varlığına Dair Bazı Kültürel Buluntular

Some Cultural Finds About The Avaro-Slavic Presence in Peloponnese Peninsula

Onur TÜRKAY*

Öz

Balkan Yarımadası; Orta Avrupa, Doğu Avrupa, Anadolu ve Akdeniz ile Karadeniz'e geçiş güzergahının üzerinde yer almaktadır. Balkanların bu stratejik konumu tarih boyunca farklı etnik gruplara sahip toplumların karşılaşma noktası olmuştur. Bu karşılaşmalar çoğu kez coğrafyada köklü kültürel değişimlere yol açmıştır. Bu yarımada tarihçiler tarafından Bizans İmparatorluğu olarak anılan "Orthodoks Hristiyan Roma İmparatorluğu"nun erken dönemdeki varlığının Avaro-Slav istila ve iskan hareketleriyle sınındığı bir alan olmuştur. Balkanlar'da yer alan Yunanistan, geçmişte binlerce yıllık bir yazılı kültüre dayanan Hellen kültürünün, Orta Çağ Dönemi boyunca burada hüküm sürmüş olan Bizans İmparatorluğu'nun, bu coğrafyanın yeni yerleşimcileri olan Slavların ve getirdikleri Avaro-Slav kültür materyalinin karşılaştığı bir yerdir. Kroniklere göre Peloponnesos bu yeni gelen grupların bir dönem boyunca imparatorluktan bağımsız olarak yaşadıkları bir yer olmuştur. Bu dönem "Bizans Karanlık Çağları" olarak da bilindiği için ekonomik ve kültürel bir gerilemenin yaşandığı bununla beraber yazılı kaynak üretiminin de az olduğu bir zamandır. Dolayısıyla bu dönemin sosyo-kültürel ve etnik yapısının özelliklerini anlamak için arkeolojik buluntular büyük önem arz etmektedir. Çalışmanın içeriği Peloponnesos Yarımadası'nda ortaya çıkan Avaro-Slav kültür buluntuları üzerine hazırlanmıştır; böylelikle arkeolojik buluntulardan ışığında coğrafyadaki dönemin az bilinen kültürel yapısı genel hatlarıyla anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avarlar, Slavlar, Doğu Roma İmparatorluğu, Peloponnesos, Yunanistan, Balkanlar, Orta Çağ.

* Doktora öğrencisi / Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE, onur_turkay@outlook.com, ORCID: 0000-0003-3048-9735

Abstract

The Balkan Peninsula is situated as a pass route between Middle Europe, East Europe, Anatolia and Mediterranean with Black Sea. This strategic location of Balkans have made it an encounter point for the folks that have different ethnic groups during the history. These encounters caused changeovers many times. The peninsula was an area of Ortodox Christian Roman Empire is called as Byzantine Empire by the historians where has been tested in the early period of its existense with the Avaro-Slavic invasions and their settlement movement. Greece in the Balkans is a place where the Hellenic culture, which has thousands of years of written history, the Byzantine Empire, which ruled here during the Middle Ages, the Slavs, who were the new settlers of this geography, and the Avaro-Slavic cultural material they brought coexist. According to the chronicles, the Peloponnese was a place where these newly arrived groups lived independently from the the empire for a while. In this period is also known as "Dark Age" which occurred economic and cultural decline, concordantly it was a time in which the production of written sources were low. Hence archaeological finds have huge importance in order to understand about in this period the sociocultural construction and the ethnicity. The content of study consists about the Avaro - Slavic cultural finds were found in Peloponnese Peninsula where is situated in Greece. Thus, based on archaeological finds, the little-known cultural structure of the period in this geography was examined.

Keywords: *Avars, Slavs, Eastern Roman Empire, Peloponnese, Greece, The Balkans, Medieval.*

1. Peloponnesos Yarımadası'nın Kısa Tarihi

Güneybatı Argolis'teki Frankhti Mağarası'nda yapılan kazı çalışmaları sonrasında Peloponnesos Yarımadası'nın geçmişteki insan varlığını yaklaşık İÖ 25.000 yıl önce Üst Paleolitik döneme kadar tarihlenmek mümkündür. Mağaradaki buluntulara göre insanlar İÖ 7000 yılına kadar yaşamlarını avcı-toplayıcı olarak sürdürdüler. Neolitik Dönem'e gelindiğinde (İÖ 7000-3000) ise artık başta buğday, arpa gibi hububatları ekerek tarıma; koyun, keçi besleyerek ise hayvancılığa geçtiler. İÖ IV. bin yılı civarında kerpiçten yapılmış konut mimarisine geçilmiş ve sokaklarıyla, meydanlarıyla inşa edilmiş yeni tipte yerleşim yerleri oluşturulmaya başlanmıştır. Dönem insanının kilden yapılmış basit figürlere şekil verdiklerine dair buluntular bir çeşit "Ana Tanrıça" kültüne inandıklarına dair verilere ulaşmamızı sağlamıştır. Bu sebeple coğrafya, insan varlığının geçmişi ve kesintisiz iskanı bakımından Avrupa'nın en önemli bölgelerinden biridir.

İÖ 3000 yılı Bronz Çağı'nın başlangıcıyla birlikte bölgede ilk Hint-Avrupalı halkların yerleşiminin izleri görülmektedir. Bu göçlerle birlikte Neolitik Dönem'de köklü bir yerleşimi bulunan halk dağlara doğru çekilmeye başlamıştır. Yeni göç dalgası aynı zamanda coğrafya için yeni bir metal-alaşım türü olan bronzun

tanıtılmasını sağlamıştır. Ön plana çıkan uygarlıklara baktığımızda Kyklad, Minos, Mykenai uygarlıklarının yerleşim ve kültürel elementleri ön plandadır.

Peloponnesos'un adı, Hellen mitolojisine göre babası gibi Anadolu doğumlu Tantalos'un oğlu Pelops'tan gelmektedir. Elis kralı Oinomaos, kızı Hippodameia'yı ancak kendini araba yarışında yenecek olan kişi ile evlendirmeye yemin etmiştir. Pelops, Oinomaos'u araba yarışında yenerek kızı Hippodameia ile evlenme hakkını kazanır; bu şekilde Pelops yerlilere karşı olan üstünlüğünü gösterir ve bu olay böylece Olympia'da "Olympiad Oyunları"nın başlamasına öncülük olur (Erhat, 2007, s. 240-241).

Mykenai Uygarlığı ya da diğer bilinen adıyla Akhalar, bölgede kesin olarak Hellen kökenli olduğu ve Hellen lisanını konuştuğu bilinen ilk halktır. Mykenai Uygarlığı'nın başlıca yerleşim yerleri; en başta Peloponnesos'ta bu uygarlığın adını aldığı en büyük Myken şehri olan Mykenai sonrasında Pylos, Tryns, Korinthos gibi başlıca yerleşim yerleri bu uygarlığın geliştiği ana merkezlerdir (Willet, 2003, s. 8). Mykenai Uygarlığı'nın temel özelliklerine baktığımızda; şehir devleti olarak örgütlenen, savaşçı ve askeri bir kültüre sahip, polygonal (kyklop) tipteki surlar ile çevrili kentlerindeki şatolarında ikamet eden kralların yönetimi ile idare edilen bir uygarlık olarak dikkat çekmektedir. İÖ 1200 civarında bütün Doğu Akdeniz'i derinden etkileyen Deniz Kavimleri Göçü bu uygarlığın da sonunu getirmiştir. Bronz Çağı'nın bitimi olan bu dönem aynı zamanda Peloponnesos Yarımadası'nın tarihini ve kültürünü derinden etkileyen başka bir Hellen kabilesi olan Dorların gelişimiyle çehresi tamamen değişecektir.

Dorlar, Peloponnesos'a doğru inerken ilk olarak Orta Yunanistan ve Peloponnesos arasında müstahkem bir bölgede bulunan Korinthos şehrini ele geçirirler. Fetihden sonra kendilerinden önce yaşayan Akha kökenli halkı topraklarında "helot" haline getirmek yerine toprakları onlarla paylaşmışlardır. Bu durum Dorların yerleştiği şehirlere göre daha hızlı bir şekilde kalkınmasını olanaklı kılmıştır.

Argolis bölgesi de Dorların zapt edip birtakım krallıklarla kent ve kasabalar kurduğu bölgelerdendir. Akhalar bu bölgede de sayıca çok olmaları ve kültür yüksekliği sebebiyle varlıklarını koruyabilmişler; fakat daha sonra yeni gelen Dorlarla kendi içlerinde kaynaşmışlardır.

Peloponnesos'ta bulunan Dor kökenli kentlerin içinde Sparta kentinin ayrı bir önemi vardır. Kent, Taygetos ve Parnonas Dağları'nın etrafını sardığı Eurotas vadisinde kuruludur ve kentteki Dorlar, Yunanistan tarihinde en önemli rollerden birini üstlenmiştir. Önceleri diğer kentler gibi Akhaların yaşadığı Amyklai kentinin Sparta'nın kuzeyinde bulunması Dorların kenti kuzeyden istila ettikleri fikrini vermektedir. Dorlar kenti ele geçirdikten sonra dağlarla doğal bir şekilde korunan

Lakonya bölgesinde Sparta kentini kurarlar ve sonrasında halkı üç ayrı sınıfa ayırırlar. Birinci sınıf, Dor kökenli fatihlerin soyundan gelen sayıları 25.000 kişi kadar olan topluluktur. Bu topluluk fethettikleri toprakları kendi aralarında kura ile paylaşmış, askeri ve yönetici sınıfı oluşturmuştu. Bu sınıf, Sparta kentinde yaşadığı için "Spartalı" ünvanına sahipti. İkinci sınıf, Lakonya'nın dağlık bölgelerindeki küçük yerleşim yerlerinde ikamet eden, şahsi olarak özgürlüğe sahip ve ikamet ettiği yerdeki efendiden belli bir dereceye kadar bağımsızlığı bulunan, ancak askeri ve siyasi olarak Spartalılara tamamıyla bağlı "perioikos"lardan oluşuyordu. En alt sınıf olan üçüncü sınıf ise Spartalıların Lakonya'yı fethettikten sonra toprağa bağlanan Akha kökenli ve "helot" adını verdiği insanlardan oluşuyordu. Spartalılardan sayıca fazla olan Helotlar ürettikleri mahsulün yüzde altmışını Spartalılara vermek zorundaydılar. Spartalılar toprak kölesi olarak bağladıkları helotların isyan tehlikesine karşı sürekli olarak onların üzerinde savaşçı üstünlüklerini domine etmek zorundaydılar. Kurdukları bu sistemle Spartalılar askerlik dışında başka bir işle uğraşmak zorunda kalmamış oluyorlardı (Mansel, 2014, s. 120-123).

Yunan Arkaik Dönemi ile birlikte Hellen toplumu tarihlerini kökten değiştirecek bir düşman olan Pers İmparatorluğu ile karşı karşıya kalırlar. Büyümekte olan Pers İmparatorluğu'nun Batı Anadolu'daki Yunan şehirlerini ele geçirdikten sonra imparatorluğun bir ucunun Yunanistan'a uzanmaya başlaması kaçınılmazdı. İÖ 512'de Pers kralı Darius I. hızlı bir şekilde Trakya'yı istila eder ve devamında ise Makedonya da kısa bir zaman içinde Pers egemenliğine girer. (Levi, 1987, s. 129)

Yunanistan'ın kuzeyi egemenlik altına alındıktan sonra Persler, Yunanistan'daki kendilerine bağlanmayı reddeden Atina, Eretria ve Sparta şehirlerine karşı harekete geçtiler. İlk olarak Euboea adasında yer alan ve denizciliği ile ünlü Eretria kenti ele geçirilip yakılır; daha sonra Marathon Ovası'nın kıyılarına çıkarma yaparlar. Bunun üzerine tehlikenin artık çok yaklaşmasıyla Atinalılar, Spartalılardan yardım talep ettiler; ancak gökyüzünde dolunay vardı. İnanışa göre bu ise Sparta için kutsal kabul edilen bir zamandı. Bu yüzden Sparta asker göndermeyi reddetmiştir (Levi, 1987, s. 131-132). Atina'dan toplanan 9.000 ve Plataiai'dan gelen 1.000 kadar asker ile Atina ordusu, Pers İmparatorluğu'nun ordusu ile karşı karşıya geldi. Perslerin ok menziline girdikleri anda koşmaya başlayarak hızlı bir hoplit saldırısı gerçekleştiren Atinalılar, Pers ordusunun kanatlarını ayırdılar ve sonrasında merkez orduya saldırdılar. Sonuç Persler açısından tam bir bozgun oldu.

Darius I. öldükten sonra yerine geçen Kserkses Yunanistan'ın yarım kalan fetih girişimini tamamlamak için 200.000'e yakın bir ordu topladı. Spartalılar Korinthos Kistağı'nda 31 devletin katılımıyla gerçekleşen bir toplantı ayarlamayı

başarmıştı. Sparta ve Atina'nın kuzeyinde yer alan çoğu devlet Perslerin güzergahında olduklarından dolayı güneydeki Yunan devletlerinden yardım ummak için geçerli bir sebeplerinin olmadıklarına kanaat getirmişlerdi. Argoslular ise Spartalılar karşısında uğradıkları hezimetin etkisini daha unutmadıklarından dolayı yardım göndermeye hiç sıcak bakmadılar. Aynı şekilde Girit, Korfu ve Syrakusa'dan da çeşitli sebeplerden dolayı diplomatik girişim sonuçsuz kalmıştı. Yalnızca Atina ve Aegina adalılar uzlaşmış gibiydi.

Yunanlar, Perslere karşı 10.000 asker toplamayı başardılar ve bu orduyu Tesalya ile Makedonya arasında yer alan Tempe mevkiine konumlandırıdılar; ayrıca 1.000 gemilik bir filo oluşturmayı da başardılar.

Peloponnesos'taki ordu, Apollon Şenliği'yle Olympiad'ı gerekçe göstererek savaşa katılımlarını ertelemişti. Atina'da toplanmış olan donanma savaşın gidişatını değiştirecek kadar önem kazandı. Atinalılar vatandaşlarını Peloponnesos'a taşıdı ve sonrasında kaderine terkedilen kent Persler tarafından yağmalandı; yine de donanmalarının yarısını kendi kıyılarını savunması için bırakmış, diğer yarısını da öteki Yunan gemilerine katılması için Euboea'nın kuzeyindeki Artemision'a göndermişlerdi. Toplam Yunan donanması 280 gemiden oluşuyordu. Perslerin sayıca gemi üstünlüğü olsa da donanmanın hem kötü şekilde dizilimi sebebiyle hem de çıkan bir fırtına sonucunda büyük bölümü batmıştır.

Denizcilikteki yeteneklerini ve ustalıklarını asırlarca Ege kıyılarında bulunmalarından dolayı sahip oldukları yerel bilgi Hellenlere Persler karşısında büyük bir avantaj sağlamıştır. Buna rağmen Hellenler karada aynı başarıyı gösterememişlerdir (Levid, 1987, s. 132-133).

Sparta kralı Leonidas emrinde birkaç bin asker bulunuyordu. Euboea adasının kuzey ucunun karşısındaki kıyıda Thermopylai'n üstündeki kayalık bir geçidin üstünde yeni bir mevzi aldılar. Pers ordusu ile karşı karşıya geldiklerinde Yunanlar, Persler'in seçkin birliklerince kuşatılmışlardır. Bu kuşatma sonrası 1.400 kişi hariç hepsi geri çekilmiş ve kuşatmadan sıyrılmışlardı; ancak bazı Thebaililer ile Thespiyalılar ve 300 kadar Spartalı geçidi sonuna kadar korumuşlardır. Kanlı ve uzun bir çarpışma sonrası Spartalıların tümüyle birlikte kral Leonidas ölmüştür. Bu savunma sonrası Kserkes'in iki kardeşi can vermiş; fakat savaşın neticesiyle Yunanlar, Perslerin karşısına daha büyük bir güç ile çıkmak için zaman kazanmışlardır. (Sowerby, 2012, s. 28-32)

Perslerin sonunda durdurulduğu yer ise nihayetinde Atina olmuştur. Themistokles, diplomasideki ustalığını göstererek Persleri Salamis ile Atina arasında bir yerde savaşılmaya kışkırtmıştır. Büyük bir deniz muharebesi sonrası Yunanlar denizde Persler üzerinde kanlı ve nihai bir zafer, karada ise "manevi"

denilebilecek bir zafer kazanmışlardır. Sparta'nın Yunan-Pers Savaşları'ndaki rolü henüz bitmemiş, Spartalı general Pausanias birleşik Hellen ordusundaki doğu savaşlarını yürütmüştür. Bu savaşların neticesinde Sestos ve Byzantion gibi Hellenler için stratejik açıdan kilit noktaların egemenliği yeniden sağlanmış oldu.

Atina, Pers Savaşları sonrası kendine güçlü bir donanma kurup yayılmacı bir politika izlemeye başlamıştır. Bunun için de kendine bağlaşıklık birçok Hellen devletini doğudaki Pers tehlikesi bahanesi ile himayesi altına alarak Delos Birliği'ni kurmuştur. Atina'nın bu yayılmacı politikası gittikçe genişleyerek bütün bir Panhellen siyasetine dönüşmeye başlamıştı ve bu yüzden Sparta'nın çıkarları ile çatışmaktaydı. Atina'nın Sparta'ya karşı diplomatik bir hamle yaparak Argos ile anlaşması çatışmaların ilk alevini körüklemeye yetti.

İ.Ö. 457'de Atinalılar Tanagra'da bir Sparta ordusu ile savaştı; ancak bütün bir bozgun ile sonuçlanmasa da savaş Atina'nın yenilgisi ile sonuçlandı. Bu savaş, artık Hellenlerin çatışmalarını yöresel olmaktan alıp devletler arası bir mücadeleye çekecektir.

Sparta, Atina'nın Delos Birliği'ne karşı kendi demir yumruğu ile idare ettiği Peloponnesos Birliği'ni kurmuştur. İÖ 421 ile 420 arasındaki bir yıllık barış dönemi dışında savaş İÖ 431'den 404'e kadar tam 27 yıl sürecektir. İÖ 431 yılında Spartalılar Atina şehrini kuşatırlar. Şehir halkı Atina'nın Pire limanına kadar bağlanan surlarına sığınsa da Sparta devleti Atina surlarının dışında kalan bölge için her türlü tahribatı gerçekleştirdi. Üç ayrı limanı surlarla ve girişi zincir ile kaplı olan Pire limanı, Spartalılar tarafından ablukaya alınamadığı için Atinalılar kuşatmaya rağmen kentlerine Kırım'daki Khersonesos üzerinden hem buğday takviyesini gerçekleştiriyor hem de Spartalıların denizdeki ve kıyılardaki güçlerini vurma imkanı bulabiliyorlardı.

Savaşın kaderini değiştiren şey Atina'da ortaya çıkan ve Afrika'dan geldiği düşünülen "Büyük Atina Vebası" olmuştur. Kuşatma sırasında ilk olarak Atinalı devlet adamı ve general Perikles bu vebadan dolayı ölmüş ve zaman içinde Atina halkının yüzde yirmi beşi takip eden sürede hayatını kaybetmiştir. Bundan dolayı görüşmeler sonucunda Atina, Sparta'nın bazı isteklerini kabul etmiştir; örneğin Atina surlarının yıkılması gibi. Sparta ise hastalığın olduğu bir yerde garnizon bırakma riskini göze alamayarak ordusunu tamamen Peloponnesos'a geri çekmiştir. Atina ve Sparta arasında olumlu bir bağlaşma olunca, Peloponnesos Birliği de çözülmeye başlamıştır (Burchardt, 2019, s. 77-79; Freely, 2011, s. 56).

Leuktra Savaşı Sparta için dönüm noktası olmuştur. Başlarında komutan Epaminondas ile Pelopidas'ın bulunduğu Thebaililer ve Boeotialıların kurduğu bir ittifak ordusu Spartalıları bozguna uğrattı. Atinalılar ise tahıl ithal etmelerini tehdit eden Sparta donanmasını Naksos ve Paros adası önlerinde kesin bir

yenilgiye uğratar; böylece Sparta'nın Hellen dünyası üzerindeki etkisi önemli ölçüde kırılmış olur (Levi, 1987, s. 172-173). Makedonya kralı Philippos II, Peloponnesos'u büyük ölçüde ele geçirse de Sparta kentine dokunmamıştır. Bir süre daha bağımsızlığını korusa da Büyük İskender'in fetihleri neticesinde Korinthos Birliği'ne katılmaya zorlanarak Hellenistik imparatorluğun vasal bir parçası haline gelmiştir. Roma İmparatorluğu'nun Hellenistik krallıkları ele geçirmesiyle birlikte Sparta kenti, Romalılarla başlarda uzlaşma için birtakım antlaşmalar yapmışsa da daha sonra Flaminius 50.000 kişilik bir ordu ile Sparta'yı tam anlamıyla ezmiştir. Roma egemenliğini kabul etmeyen ve ayaklanan Korinthos'un Romalılarca tahrip edilip direnen bütün Yunan kentleri gibi halkı köle edilmiş ve nihayetinde Peloponnesos'taki Roma hakimiyeti tam anlamıyla gerçekleşmiştir (Levi, 1987, s. 173-195).

Roma İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla birlikte Geç Roma Dönemi'nde meydana gelen İS 396 Vizigot yağması sonucu Peloponnesos'taki kentler de zarar gördü ve geçmiş yüzyılların güçlü antik Sparta kenti yok edildi. VI. yüzyılın ilk yarısından sonra Bizans İmparatorluğunun içten zayıflamasıyla birlikte Tuna (Danube) Nehri'nin öteki tarafında tuttuğu Slavların Balkanlara ve imparatorluğun en ücra kesimine kadar yayılıp iskan etmesiyle birlikte Peloponnesos da bu göçten etkilenmişti. Bu göç hem yarımadada Bizans nüfuzuna hem de etnik yapısına yön verecektir.

2. Doğu Roma'nın Yunanistan'daki V–VII. Yüzyılları Arasındaki Siyasi Durumu

Erken Bizans periodunu kapsayan bu dönemde imparatorluk, imparator Herakleios Dönemi'ne kadar bir derece Latin dilini ve kültürünü koruma gayreti içindeydi. Ordu ve bürokrasi dili olarak da Latince kullanılmaktaydı. İmparatorluğun Kuzey Afrika, İtalya ve asker deposu olarak kullandığı İllirya'da hakim olan Latince, halen daha Latin kültürünün yaşamasının temel sebeplerindendi; ancak özellikle Yunanistan, Anadolu ve Doğu Akdeniz'deki bazı bölgeler; Ephesos, Antiokhia (Antakya), Aleksandria (İskenderiye) gibi kentlerde Hellenistik kültürün asırlarca sürmüş derin etkisinden dolayı hakim dil ve kültür Hellen'di. (Milliyet, 2008; Diehl, 2006, s. 29).

Altı asırdır Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında olan Balkanların çehresini değiştiren en büyük olaylardan biri de kuşku yok ki Slav istilalarıdır. Slavların Balkanlara ilk akınlarını ve iskanlarını ne zaman gerçekleştirdiklerinin net tarihini söylemek zordur; ancak Roma İmparatorluğu'nun Hunlara karşı verilen mücadelelerinde Hun Konfederasyonu'nun içinde Germen kavimleri haricinde şüphesiz Slavlar da bulunuyordu. (Levtchenko, 2007, s. 43). Slavlar ile

girişilen mücadele imparatorluk için bir dönüm noktası olmuştur. Bu mücadele Doğu Roma İmparatorluğu'nun Avrupa'ya yaptığı katkılardan biri olan Bizans diplomasisinin sınındığı bir alan olmuştur (Obolensky, 1994, s. 3-9).

İmparator Iustinus I'in (450-527) Slavlara karşı verdiği mücadele bilinmektedir (Heather, 2010, s. 392). Slavların yaptıkları akınlara rağmen imparatorluk onları Tuna sınırının ötesinde tutmayı başarabiliyordu. "Son Romalı" unvanıyla da anılan İmparator Iustinianus I. (527-565) Roma İmparatorluğu'nun eski ihtişamını yeniden diriltmek için bir büyüme politikası izledi. Doğuda Perslere ve Slavlara karşı bir savunma stratejisi izlerken, batıda ise asıl düşman olarak gördüğü Germanlere karşı; yani Kuzey Afrika'da Vandallara ve İtalya'da ise Gotlara karşı yeniden fetihlere girişti (Vasiliev, 2017, s. 162). Roma'nın yaptığı hem saldırı hem de misillemeler sonucunda Sarazen, Pers, Hun, Slav ve başka düşman toplulukları kayıplar vermekteydi (Procopius, 2018, s. 100-101). İmparatorun fetihleri başarılı olsa da hızlı ve ani bir fethetme ve de topraklarını genişletme hırsının uzun vadede olumsuz sonuçları olacaktı.

İmparator Iustinianus Asya'da, Avrupa'da ve Balkan Yarımadası'nda müstahkem mevkiiler inşa etmişse de Balkanlardaki askeri gücünü büyük ölçüde saldırı savaşı yaptığı batı topraklarına konuşlandırmasından dolayı Balkanlar'da ve birçok yerde yeterli savunma gücünden yoksun bıraktı. Özellikle Balkanların güçlü savunma yapılarına rağmen yeterli askeri güçten yoksun kalması Tuna'da Slavlara karşı yapılan savunmanın da kırılmasına sebebiyet verecektir (Ostrogorsky, 2011, s. 66; Brown, 1999, s. 95-96). Başka bir deyişle imparatorluğun ölmüş olan kısmı için yaşayan kısmı feda edilmiş oldu (Lemerle, 2004, s. 53). Slavlar, 560 yılının kışını Doğu Roma İmparatorluğu'nun Balkan topraklarında geçirmiş ve artık devam eden süre boyunca yarımadayı kolonize etmek amacıyla iskana başlamışlardır. Bu süreç, yerli Romalı halkın bir kısmının da yarımadayı terk etmeye başlamasına sebep olacaktır. (Vranešević-Špehar, 2018, s. 32). İmparatorluğun Balkan topraklarındaki nüfusun azalmasında batıya olan askeri sevkiyat temel sebep olsa da o dönemde baş gösteren vebanın da nüfus üzerinde kaçınılmaz olumsuz etkilere sebebiyet verecektir.

Iustinianus I'in ölümünden sonra 565-610 yılları arası Doğu Roma İmparatorluğu'nun Karanlık Dönemleri'nin başlangıcıydı. Bu dönemde kendine özgü bir uygarlık gelişse de edebi eser üretimi açısından büyük bir buhran ve düşünce yapısı anlamında aynı zamanda bir çöküntü yıllarının başlangıcıydı (Vasiliev, 2017, s. 203; Levtchenko, 2007, s. 155)). Iustinianus'un halefi Iustinus II. gerçekleşen istilaları durdurmakta yetersiz kalıyordu. İlk "organize" Slav grupları 574 yılında Balkanların farklı bölgelerine saldırılarını gerçekleştirmiş oldular (Koder, 2020, s. 83). Slavların saldırılarına artık Avarlar da eşlik etmeye başlamışlardır (Vlasto, 2009, s. 4).

Iustinus II. (565-578) döneminin önemli kronikçisi Menandros Protektor'un aktardığına göre bu dönem, Slavların Yunanistan'a ilk kez girişleri demektir. 578 yılında sayıları 100.000'i bulan Slavlar, Trakya bölgesi ile birlikte Yunanistan'ı yağmalarlar (Curta, 2004, s. 515-578); aynı şekilde Peloponnesos'a kadar ulaşmayı da başarırlar (Vasiliev, 2017, s. 205). Bazı mevkiiler imparatorluğun elinde kalsa da Trakya, Makedonya ve Kuzey Yunanistan'daki ilk Slav yerleşimleri de bu dönemde meydana gelmiştir (Obolensky, 1994, s. 30).

Bu göç olayları neticesinde İmparator Mauricius Dönemi'nde (582-602), Thessalonika'da ilk büyük Avar-Slav kuşatması (584-586) gerçekleşmiş oldu (Ostrogorsky, 2011, s. 75). Elbette bu kuşatma hem şehrin büyük ve güçlü surlarının yardımıyla hem de Avar-Slav birliklerinin kuşatma konusundaki deneyimsizliklerinden dolayı başarısız oldu (Lemerle, 2004, s. 69); fakat Doğu Roma İmparatorluğu'nun Epirus, Makedonya, Orta Yunanistan, Tesalya, Peloponnesos ve hatta bazı adalar üzerinde Doğu Roma İmparatorluğu'ndan ya tam bağımsız ya da yarı özerk olan ve "Sklavenlik" diye bilinen Slav egemenliğinde kalan yönetimler ortaya çıktı (Lemerle, 2004, s. 73).

Başarılı olan Thessalonika savunmasının ardından imparatorluk, Tuna sınırını yeniden çizmek için fırsat bulmuş oldu (Levtchenko, 2007, s. 119). Doğudaki İran devleti ile yapılan barışın da katkısıyla imparator, Avar ve Slavlara karşı birtakım başarılı zaferler gerçekleştirdi. Elbette bu seferler bir yeniden fetih hareketi değil elde bulunan sınırların savunulmasına yönelikti; ancak bu fırsat, Tuna ötesindeki Slav anavatanının üzerinde gerçekleşen seferlerin başkent Konstantinopolis'ten uzakta gerçekleşmesi, coğrafyadaki çetin kış şartları, askerlerin maaşlarında yapılan kısıtlamalar ve oldukça kalabalık Avar-Slav gruplarının direncini kıramaması nedeniyle istenilen başarıya ulaşamadı.

İlerleyen zamanda tahta geçen ve 602 yılına kadar hüküm sürmüş İmparator Mauricius, Phokas (602–610) tarafından tahttan indirildi; böylelikle 10 yıl süre boyunca Tuna'da yapılan seferler neticesiz kaldı (Levtchenko, 2007, s. 117; Ostrogorsky, 2011, s. 76-77; Stathakopoulos, 2018, s. 77).

Mauricius'u tahttan indiren Phokas'ın imparatorluk tahtındaki yılları kötü yönetiminden dolayı uzun sürmedi. Kaçınılmaz olarak tahttan imparator Herakleios (610-641) tarafından indirildi. Phokas'ın son Herakleios'un ilk hükümdarlık yıllarında ikinci bir Slav göçü daha meydana geldi (Stathakopoulos, 2018, s. 90).

İkinci göç dalgasının ardından farklı boylardan birlik kurmuş Slavlar, 615 yılında Slav Khatzon liderliğinde Thessalonika kentini yeniden kuşatırlar (Pohl, s. 285). Slavlar Thessalonika kentini Doğu Romalılarından alıp kente yerleşme planı yaptıkları için, bu sebeple ailelerini de yanlarında getirmişlerdir (Pohl, 2018, s.

149-150). Şehri denizden ablukaya alsalar da şehrin savunucuları deniz konusundaki tecrübe ve deniz teçhizatı üstünlüğü ile Slavları püskürtmüş olurlar (Koder, 2020, s. 84).

Khatzon'un önderliğindeki başarısız kuşatma sonrası şehir yeniden kuşatılsa da bu kuşatma da diğeri gibi başarısız olur; ancak yapılan yeni kuşatma ile birlikte Makedonya ve Thessalonika etrafında iskan etmiş olan Drugubites, Sagudates, Baiunetes, Berzites, Rynchines adlarındaki kuşatmacı Slav kabilelerinin isimlerini öğrenmekteyiz (Curta, 2004, s. 522).

Kuşatmadaki başarısızlığa rağmen Slavlar, Trakya, Yunanistan, Makedonya ve Balkanların birçok yerine yayılmaya ve egemenlik alanlarını genişletmeye devam ettiler. Güçlü surlarla savunulan ve deniz kuvvetleriyle desteklenen kıyı bölgelerindeki kentler dışında kalan yerler, Doğu Roma'nın siyasi egemenlik alanından çıkmış oldu (Stathakopoulos, 2018, s. 90). Yayılmayı sürdüren Slavlara karşı bölgenin otokton halkı olan Hellen, Trak ve İllirya kökenli topluluklar daha güvenli gördükleri kıyı bölgelerine veya dağlık bölgelere çekilmeye başladılar. İstila ettikleri bölgelerde sklavenlik kurarak konfederasyon şeklinde örgütlenen Slavlar, aralarında siyasi birlik oluşturamadıkları için Doğu Roma'ya karşı merkezi bir güç şeklinde tehdit oluşturmayı başaramadılar (Stathakopoulos, 2018, s. 90); yine de bütün Yunanistan ve Balkan yarımadasının etnik yapısını değiştirmiş oldular.

Güneye doğru ilerleyen Slavlar Atina'nın etrafını ve daha aşağı bölgelerini yağmalamışlardı (Whitby, 2008, s. 105). Kalabalık sayıda Slav grupları Orta Yunanistan'ın en verimli bölgelerine yerleşmeyi tercih ettiler; ancak Tesalya ve Phokis gibi tarımsal zenginliği az olan yerlere daha az sayıdaki gruplar yerleştiler. Tesalya'daki belli bir sayıda bulunan zengin çiftlikler Velegezit Slavlarının eline geçmiştir (Herrin, 1972, ss. 43- 44). Boeotia'da ise kalabalık bir Slav grubunun yerleşmiş olabileceği düşünülmektedir (De Rosen, 2018, s. 25-26). Peloponnesos'ta Taygetos Dağları'nın her iki yamacı Miling ve Ezerit Slavları tarafından iskan edilmiştir (Levcthenko, 2007, s. 170).

Bütün bu kademeli yaşanan göç ve iskan hareketine rağmen Doğu Roma İmparatorluğu, Yunanistan'ı tamamen kaybedilmiş bir arazi olarak görmedi (Pohl, 2018, s. 9). Karşılaştığı bütün zorluklara rağmen imparatorluk, hem antik çağdan gelen köklü kültürünü hem de diplomasi konusundaki geleneksel yeteneğini kullanarak Yunanistan'a iskan etmiş Slavları kendi kültürü içinde asimile edip "Orthodoks Romalı" haline getirmeye çalışmıştır. Yaptığı önemli siyasi girişimlerden biri de Balkan Yarımadası üzerinde "themalar"ın kurulmasıdır.

Thema Hellence'de kolordu, yer veya yer değiştirme anlamına gelmektedir (Ostrogorsky, 2011, s. 90; Stathakopoulos, 2018, s. 123). Themanın başında hem

yönetici hem de idare ettiği bölgenin ordu komutanı olan bir strategos bulunurdu. Bu yönetim biçiminin temelleri antik Roma İmparatorluğu'na dayanmayan kendine özgü denebilecek bir yönetim biçimiydi (Morrisson, 2014, s. 9). Dönemim yazılı belge eksikliğinden dolayı themaların ilk olarak ne zaman ortaya çıktığı bilinmemektedir (Vasiliev, 2017, s. 403).

Anadolu'daki themalar İran tehlikesine karşı meydana getirilmişti ve ilk kuruldukları zaman henüz daha Balkanlarda thema organizasyonu kurulmamıştı. Bu themalar doğuda Anatolikon yani "doğu" kelimesi , Armenikon (Kuzeydoğu Anadolu'da ve Ermenistan sınırı arasında), Opsikion (Marmara denizi etrafında), Kibyraiton (Anadolu'nun güney sahillerinde ve civar adalarda kurulan theması) themalarıydı (Anadolu Uygarlıkları, 1982; Vasiliev, 2017, s. 266). Themalar isimlerini buldukları coğrafi sınırlardan değil, askeri birliklerin iskan bölgelerindeki isimlerinden almaktadır (Ostrogorsky, 2011, s. 94). Balkanlar'dan 80.000 civarındaki Slav, Opsikon Theması'nın kuruluşu için Bithynia'ya iskan ettirilmiştir (Vasiliev, 2017, s. 266). Bu durum Slavların Doğu Roma İmparatorluğu tarafından, Roma halkının bir parçası olarak görülmesiyle de ilişkili olmalıdır.

Balkanlar'da kurulan themaların kurulma sebepleri ise Slav ve yakın bir zaman sonra gelen Bulgar istilaları ilişkilendirilebilir. Balkanlarda kurulan ilk thema 680 yılında kurulan Trakya Theması'dır (Curta, 2004, s. 528). İkinci kurulan thema 695 yılında kurulan ve Yunanistan'ın tamamının dahil edilmediği Hellas Theması'ydı. Böylece Balkanlarda VII. yüzyılın sonunda Trakya ve Hellas themaları adıyla iki adet thema meydana getirilmiştir. VIII. yüzyılın sonunda Peloponnesos ardından Thessalonika ve Styrron themaları oluşturulmuştur (Ostrogorsky, 2011, s. 181). Balkanlarda daha sonradan oluşturulan diğer themaların farklı istila veya tehlike durumlarına ortaya çıkmış ve şekillenmiş olduğu önerilebilir.

Themaların kurulması ve takip eden organizasyon süreci aynı zamanda Doğu Roma İmparatorluğu'nun da Yunanistan'da toparlanmaya başladığını ve restorasyon sürecine girdiğinin bir belirtisidir. Kurulan thema sistemi ile Doğu Roma'nın yeniden fethettiği bölgeler tekrardan "Hellenleştirilmiş" oldu. Böylelikle kendi bağımsız ya da yarı özerk yönetimlerini ellerinde bulduran Slavların, sclavinia yönetimleri Doğu Roma'nın thema sisteminin içinde özümsemiş oldu (Ostrogorsky, 1963, s. 5-6).

Özellikle VIII. yüzyılda Doğu Romalıların, Slav kabilelerinin yöneticilerine yetkiler vererek onları kendi taraflarına çekme konusunda başarılı sonuçlar aldıklarına dair bazı kanıtlar vardır. Hellas Theması'nın içinde yer alan Tesalya bölgesinde yaşayan Belegezit Slavları Hellas Theması'nın siyasi yapısını etkilemişlerdi; örneğin, Akameros (Akamir) adlı Slav asıllı bir yöneticinin

Belegezit Slavlarının arkhon'u olarak bilgili ve nüfuz sahibi bir Doğu Romalı memur haline geldiğini görmekteyiz. Bununla da kalmayıp Hellas Themasi'nin ordusu ve Konstantinos V'in (741-775) oğulları ile İmparatoriçe Eirene'nin (792-797) aleyhinde bir girişimde bulunmuştur (Kaldellis, 2019, s. 140).

Ele geçen bazı mühür buluntuları da Slavların Hristiyan Roma kültürü içindeki entegrasyonunu gösterir niteliktedir. VIII. yüzyıla tarihlenen bir mühürde Hellas Themasi'nin Slav kökenli arkhonu Dargosklavos (Dragoslav) aynı zamanda kendi mühründe histogramlar taşımaktadır; elbette bu onun Hristiyan olduğunu kanıtlamamaktadır. Yine de Hristiyan Roma dünyasının unsurlarının Slavların yaşam dünyasına girdiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Dönemin yakın zamanlarında Tesalya bölgesi ve diğer yerlerde Slav kökenli Doğu Romalı farklı arkhonların taşıdığı mühürler keşfedilmiştir. Nikos Oikonomidis'in düşüncesine göre bunlar Yunanistan Slavlarının kademeli bir şekilde asimile edilmelerinin bir kanıtıdır (Lajoye vd., 2019, s. 166-167; Kaldellis, 2019, s. 140). Doğu Roma İmparatorluğu hem Hellas Themasi hem de Balkanlar'da bulunan diğer themalarda yaşayan Slavları bu asimilasyon süreci içinde hem orduya asker sağlama hem de toprağa köylü gereksinimini karşılayacak şekilde yerleştirerek imparatorluğa iktisadi katkı sağlama açısından faydalı görmekteydi (Osrogorsky, 1963, s. 124-125).

580'li yıllarda Slavların Peloponnesos Yarımadası'na ulaştıkları bilinmektedir (Vlasto, 2009, s. 5); fakat Slavların Peloponnesos'a ulaşmalarının en net tarihini 700'lü yıllardan önceye tarihlemek için yeterli kanıt yoktur (Curta, 2004, s. 539). Peloponnesos'a yerleşen Miling ve Ezerit Slavlarının Taygetos Dağı yamacına yerleştikleri bilinmektedir. Taygetos Dağları yamacının dışında Patras, Sparta ve Olympia'nın etrafına ve bazı başka yerleşim birimlerine de iskan etmişlerdir (Koder, 2020, s. 90-91; Pohl, 2018, s. 134).

Monemvasia Kronikleri'nde yer alan "Mauricius'un Beşinci Yılı" başlıklı yazı, bize Peloponnesos'a yerleşen Slavlar hakkında bazı bilgiler vermektedir. Doğu Roma'nın, yarımadanın kıyı şeridinde tutunduğunu ve temel geçim kaynağı tarım olan Slavların Argolis ve Elis ovalarına yerleşerek yerli halkı buradan sürmüş olduğundan bahseder (Herrin, 1972, s. 43). Yerli halk ise Güney İtalya, Sicilya, Ege'deki adalara ve Peloponnesos Yarımadası'ndaki Monemvasia ve Maleas Burnu gibi kayalık ve korunaklı kalelere kaçarak sığınmıştır. (Heather, 2010, s. 402; Obolenski, 1994, s. 37; Herrin, 1972, s. 43; Kobylinski, 2006, s. 539). Kroniğin başka metinlerindeki bilgiler Peloponnesos Slavlarının bölgede 587/8-804/5'e kadar Doğu Roma İmparatorluğu'ndan bağımsız olarak yaşadığını belirtmektedir (Gregory, 2005, s. 157).

Peloponnesos'a iskan ettikleri kısa zaman içerisinde Slavların, yarımada'yı "Slavlaştırdıkları"na dikkat çekilmektedir (Sevcenko, 1984, s. 295). Bu dönemde ekonomik hayatın büyük ölçüde birtakım kıyı yerleşimlerinde devam ettiği düşünülmektedir. Elbette sosyal yapının ani değişimi ekonomik değişime de yol açmış ve bu değişim 650'li yıllarda parasal ekonominin çökmesiyle sonuçlanmıştır (Barford, 2001, s. 69).

Peloponnesos'un Slavlaşması'nın büyüklüğünü net olarak tespit etmek zordur. Ne olursa olsun bu etnik değişim sonucunda Peloponnesos ve Yunanistan'daki diğer yerlerde Hellenlerin yaşadığı bölgelerin tümünün Slavlaştığı anlamına gelmez (Ostrogorsky, 2011, s. 87-88). Slav göçünün tüm yoğunluğuna rağmen Peloponnesos'ta Hellen asıllı köylü nüfusun en azından VIII. yüzyılın ortasına kadar çoğunluğu oluşturduğu öne sürülebilir (Vlasto, 2009, s. 7). Doğu Roma'nın kıyılarda elinde kalan kalelerde Hellen dil ve kültürü aralıksız devam ettirmiştir; bu da geçen süre boyunca Doğu Roma'nın bölgedeki otoritesini yeniden toparlayabilmesine ve kaybettiği arazinin yeniden ilhaki için Slavlara karşı sefer yapmasına imkan vermiştir (Ostrogorsky, 2009, s. 88; Sevcenko, 1984, s. 295). Güney İtalya'ya kaçmış Rum Ortodoks topluluklarının İmparator Nikephoros I. (802-811) tarafından yarımada'ya yeniden iskan edilmesi de Slavların Hellen kültürü içinde asimile edilme sürecini hızlandırmış olmalıdır (Obolensky, 1994, s. 38; Vlasto, 2009 s. 10; Barford, 2001, s. 94; Zivkovic, 1999, s. 141-144; Curta, 2009, s. 69). Nihayetinde VIII. yüzyıl başı ve IX. yüzyıl sonunda Doğu Roma İmparatorluğu için birtakım olumlu gelişmeler gerçekleşecektir (Ostrogorsky, 2011, s. 179). Doğu Roma İmparatorluğu'nun gerek şiddetle gerekse de kültürel zaferleri Yunanistan'daki Slavlar üzerinde mutlak galibiyet ile sonuçlanmıştır.

3. Avarlar

Geç Antik Çağ'dan ve Orta Çağ'a geçiş süresince Avrupa tarihini etkilemiş toplumlar arasında küçük bir kısmı Avarlar kadar az dikkat çekici olmuştur.

Avarlar VI. yüzyılın ikinci yarısında günümüz Pannonia Bölgesi'nde yer alan Macaristan ovasına yerleşmiş, "Türki" bir lisana sahip ve Hunlar gibi göçebe yaşam şekilleri olan bir kavimdir. Çin kaynaklarında adı Juan Juan olarak geçen kavimle ilişkilendirilirler. Orta Tuna bölgesinde kurdukları yönetimle, 558'den 796'ya kadar iki yüz yıldan fazla bir süre boyunca Orta ve Doğu Avrupa bölgesinde baskın bir güç oluşturmuşlardır. Avarlar başlarında bulunan "kağan" olarak bilinen hükümdarlarıyla kurdukları hegemonya ile komşuları olan Germen ve Slav kavimlerini yönetimleri altına almışlardır. Tarih 803 yılını gösterdiğinde ise Roma-Germen İmparatoru Şarلمان'a (Charlemagne) karşı ağır bir yenilgi ile

varlıkları tarihe karışmıştır (Heather, 2010, s. 400; Anadolu Uygarlıkları, 1982; Pohl, 2018, s. 1; Curta 2006, s. 61-62; Korulyuk, 1978, s. 10).

Yakın dönemde yaşamış Bulgar ve Türki toplumlardan kalan taşlara yontulmuş birtakım uzun metinli runik yazıtlara rağmen, Avarlar hakkında oldukça sınırlı sayıda runik epigrafi malzemeleri kalmıştır. Bu yüzden Avarlar hakkındaki tarihi bilgilerin çoğunu onların düşmanlarının yazdığı kroniklerden edinmekteyiz. Avarları ilk olarak Myrina'lı Agathias'ın ve muhafız ünvanlı Menandros'un çalışmalarında görmekteyiz. Bayan (Baian) adı günümüze ulaşabilen tek Avar hükümdarının adıdır. Avarlar kroniklerde "merhametsiz, dinsiz, açgözlü, öngörülemez, çirkin kılıklı barbarlar" gibi olumsuz biçimde betimlenmişlerdir. Bununla beraber Doğu Romalılar, Avarlar tarafından Avrupa'ya getirilen üzeniyi benimsemekte gecikmemişlerdir (Pohl, 2018, s. 2; Florin Curta, 2006, s. 61; Fields, 2006, s. 50).

Son derece militer karakterli geç dönemdeki Roma İmparatorluğu ve dönemin barbar yöneticileri, Antik Çağ'dan beri hala süregelen Akdeniz tipi üretimin ekonomik zenginliğinden yararlanmak için çekişme halindeydi. Batı Avrupa'da Roma İmparatorluğu'nun yıkılması sonrasında ortaya çıkan Got, Lombard, Frank krallıkları devlet kurumu inşa edebilme konusunda başarılı hale gelecek kadar deneyim kazanmışlardı. Avarlar, bu krallıklara benzer bir devlet kuruluşu inşa etmeyi düşünmediler. Bunun sebebi imparatorluklarına Hristiyan Romalı modelinde bir şekil vermek için zamanın gecikmiş olmasıydı. Nitekim son Avarların Neusiedl Gölü'nün doğusunda kurmaya çalıştıkları Hristiyan Kağanlığı, Hristiyan Avrupa'da dağılmış olan bütünlüğün yeniden kazanılmaya çalışılmasının sadece geç kalmış bir "karikatürü"ydü. Bu başarısızlık aynı zamanda bildiğimiz Avrupa medeniyetinin de var olmasının sebeplerinden biri oldu. (Pohl, 2018, s. 3-4).

Avarlardan kalan arkeolojik buluntular dönemin Erken Orta Çağ halklarının çoğundan daha fazla olsa da günümüze kadar Avarlar hakkında çok az arkeolojik kazı çalışması yapılmıştır. Elde edilen incelemelere bakılırsa özellikle önde gelen savaşçılar gösterişli ve zengin kıyafetler, kılıç, ok, yay gibi silahlar ve zaman zaman da atlarıyla gömüldüğünü göstermektedir. Bu önde gelen savaşçıların eşlerinin de aynı şekilde zenginliklerini vurgulayacak süs ve takı eşyaları, bıçak, kemer... vb. materyaller ile birlikte gömüldüğünü kanıtlar bize sunmaktadır. Avar kültüründe ölen kişinin mesleğine ilişkin materyallerin ve mezara at konması ayırt edici bir erken dönem Avar özelliği olarak dikkat çekmektedir. (Pohl, 2018, s. 14; Eryılmaz, 2021, s. 1093).

VII. yüzyıl mezarları geç dönemdeki Avar mezarlarında birtakım farklılıklar göze çarpmaktadır. Bunun iki sebebi olduğu düşünülmektedir:

1) Avarların zenginliğinin ve siyasi güçlerinin son dönemlerinde eski merkezi gücünü yitirip çevreye yayılmasının sebep olduğu düşüncesi.

2) Avarların elit sınıfının zaman içinde gömü geleneklerinin değişime uğrayarak mezara yiyecek, silah ve ziynet olarak kullanılan süs eşyalarının tercih edilmemeye başlaması sonucu mezar hediyelerinin giderek sadeleşmesine sebebiyet vermesidir. Bu sadeleşme ve tercih değişikliğinin sebebi, göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçilmeye başlamadaki ekonomik değişim ile birlikte buna bağlı olarak sosyo-kültürel yapıya yansımaları ve ayrıca dış ekonomik gerekçelerdir. Bu düşünceye göre VII. yüzyıldaki Doğu Roma İmparatorluğu'nun kötüye giden ekonomisi Avar Hanlığı'na gelen kaynakların azalmasına sebebiyet vermiştir. Böylelikle gömülerde kullanılan mezar hediyelerinde gerçekleşen sadeleşmeye olumsuz ekonominin neden olduğu düşünülmektedir. VII. yüzyıldan önce toplu mezar gömülerinin olmaması bu yüzyıldan önce Avarların göçebe yaşadığını ve VI. yüzyılda yarı göçebe yaşamaya başladıkları düşünülmektedir. (Eryılmaz, 2021, s. 1093).

3.1. Avar-Slav İlişkileri

Avarların Panonnia'ya yerleştikleri ilk zamanlarda sahip oldukları göçebe yaşam tarzı kendine yetebilecek bir ekonomiye sahip değildi. Bunun sebebi Pannonia Ovası verimli topraklara sahip olsa da göçebe yaşam tarzı için nispeten küçük ve parçalı olmasıdır. Bu coğrafi zorunluluk sebebiyle Avarlar Pannonia'ya vardıklarında çabuk bir şekilde göçebe yaşam alışkanlıklarını terk edip kerpiçten, ahşaptan ya da bir çukur içine kazılı kalıcı konutlarda yaşamaya başladılar. Göçebe yaşama alışkanlıklarını terk etme sebeplerinden biri de Doğu Roma'dan elde edilen haraç ve savaş ganimetlerinin gelirindeki düşüştü (Eryılmaz, 2021, s. 1093).

Erken Orta Çağ Slavlarının tarihini etkileyen önemli etmenlerden biri Slavların Avar egemenliğine girmesi ve uzun süre Avarların egemenliğinde yaşamalarıdır (Curta, 2009, s. 60). Avarların bozkır ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkması, Slavları batıya doğru baskılaması sonucu birçok Slav kabilesi üzerinde bir domino etkisi yaratarak onların İS VI. ve VII. yüzyılları arasında gerçekleştirdikleri göç hareketinin temel sebepleri olduğu düşünülmüştür (Zaroff, 1999, s. 3-4).

Böylelikle saldırgan Avar egemenliğinden kaçmak isteyen bazı Slavların, Tuna'nın güneyine yerleşmeye başlama sebebinin, kendilerine yeni bir yurt arayışı içinde oldukları ihtimali bulunmaktadır. Ancak, bir görüşe göre bu yeni bir yurt arayışı fikri biraz "romantik" denilebilecek bir düşüncedir. Çünkü zaman içinde Balkanlar'dan Yunanistan yarımadasına akın yapmaya başlayan ve tarımcı bir toplum olan Slavların, hasat zamanı arazi aramak için uzak bölgelere sefere

çıkıp üstelik Thessalonika gibi büyük şehirleri kuşatmaya başlamaları pek mümkün görülmemektedir. Bu düşünceye göre Slavlar uzun yıllardır sistemli olarak baskınlar yapmaktaydı (Heather, 2010, s. 401; Pohl, 2018, s. 137).

Doğu Romalılar tarafından yazılmış kronikler Slavlardan bahsederken zaman zaman Slav yerine Avar, Onogur gibi adlar da kullanmışlardır. Örneğin Aziz Biclarensis, Slavları tanımlarken Avar olarak tanımlamıştır (Curta, 2004, s. 540). Atina civarına yerleşen Slavlar için de Avar tanımlanmasının kullanıldığı öne sürülmektedir (Pohl, 2018, s. 266). Bunun sebebi dönemin yazılı kaynaklarının yetersizliği (Zaroff, 1999, s. 1), kronikçilerinin kuzeyden gelen istilacıların etnik kökeni hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, Slavlar ile Avarların Doğu Roma İmparatorluğuna saldırırken sık sık iş birliği yapmasından kaynaklıydı (Vasiliev, 2017, s. 135-206).

Slav-Avar ilişkileri kendi içinde zaman zaman şiddet içerse de iki toplum arasında birtakım stratejik ve hatta zorunlu ilişkiler vardı. Tarımsal destek olmadan göçebe hükümdarlıklarının uzun bir süre ayakta kalamayacağını farkında olan Avarlar, yetenekli bir tarımcı ve çoban bir toplum olan Slavları ve bazı başka yerli halkları hem tarımsal tedarik sağlamak için hem de bazı iş gücü gerektiren işlerde kullanmışlardır (Pohl, 2018, s. 161-244). Bataklik, göl ve nehir kıyılarında yaşayan Slavlar, Avarların kıyılarda gerçekleştirdikleri kuşatmalar için kendilerine özgü biçimde ürettikleri kayıklarla Avarlara kıyı kuşatmalarında tedarik sağladılar (Pohl, 2018, s. 168).

Slavlar, Avarlardan at sürmeyi öğrenmişlerdi (Pohl, 2018, s. 137); bir olasılıkla bu da onlara uzak mesafeleri kısa sürede katetmeyi ve savaşlarda da manevra kabiliyetine katkı sağlamış olmalıdır. Hayatını Avar Hanlığı'nda savaşçı olarak geçiren bazı elit Slavların kendilerini bir zaman sonra Avar olarak görmeye başlaması kuvvetli ihtimaldir (Pohl, 2018, s. 139-143). Bununla birlikte bazı Avarlar da yakın ilişki içinde buldukları Slavların dillerini öğrenmiş olmalıdır (Curta, 2004, s. 143).

Iustinus II. (565-578) döneminde Avarların yöneticisi Bayan Han'ın hükümdarlığında Avaro-Slav saldırıları oldukça artmaya başlamıştı. Bu istila hareketi zaman zaman Avar hükümdarlığı altında yaşamak istemeyen Slavlar tarafından, zaman zaman ise Avarların yönetimindeki Slav savaşçıları tarafından meydana geliyordu (Vlasto, 2009, s. 4). Balkanların Ege kıyısında bulunan büyük kenti Thessalonika Erken Orta Çağ'da ilk kez Avar-Slav birlikleri tarafından ortak bir şekilde kuşatılmıştı. Menandros'un aktardığına göre 578 yılında Slav savaşçılarından oluşan 100.000 kişilik bir ordu Trakya ve Yunanistan'ı yağmalarken Pannonia'daki Avarlardan destek alarak hızlı bir şekilde

Peloponnesos'a kadar uzanmışlardı. Bunun sonucunda hem Ege'yi hem de Marmara Denizi üzerinde de baskı kurabilmişlerdi (Vasiliev, 2017, s. 205-203).

Avarlar ve Slavlar ortak akın veya kuşatmalar yapıp iş birliği gerçekleştirdiler de aralarındaki ayırıcı temel farkın göçebe Avarların yağma sonucu elde ettikleri ganimet ile yerleşik hayat yaşayan Slavların ise tarım ve hayvancılık yapabilmek için yeni yerleşim yerleri ile ilgilenmeleriydi (Vranešević–Špehar, 2018, s. 31).

4. Slavlar Hakkındaki Genel Bilgiler

Avrupa coğrafyasında Slavlar, Germen ve Latin toplumlarıyla beraber Avrupa'nın başlıca etnik grubundan birini oluştururlar. Slav dili kökeni ve yapısı itibarıyla Hint-Avrupa dil ailesinin bir parçası olup Balto-Slav dili grubundandır. Slav kökenli dillerin henüz daha Hint-Avrupa dili grubunda sınıflandırılmadığı sırada 1768 yılında Britanyalı filolog William Jones, Slav kökenli dillerin Kelt, Germen, Sanskrit, Hellen, Gotik ve Antik İran dilleri ile olan akrabalıklarını ilk fark eden kişi olmuştur (Curta, 1999, s. 322). Slav dillerinin Baltık dilleri ile önemli ölçüde benzerliklerin bulunduğu bilinmektedir. Bu benzerliğin ana etkeninin Slavların Karpat Dağlarının kuzeyinden Doğu Avrupa boyunca yer kaplayan orman ve step-orman alanlarını Baltık dilleri ile paylaşmasından kaynaklı olduğu önerilmektedir (Korulyuk, 1978, s. 10).

Antik Çağ ve Erken Orta Çağ'da yazılı bir kültürü bulunmayan Slavların ilk tam olarak nerede ortaya çıktıklarını, Balkanlar'a ve bazı başka yerlere doğru gerçekleştirdikleri göç hareketinin kesin sebeplerini bilmemekteyiz. Yapılan araştırmalar bazı kültür gruplarını Slavlar ile ilişkilendirmektedir. Polonyalı bazı araştırmacılar; Leon Kozłowski, Józef Kostrzewski, Konrad Jazdzewski, Slavları Bronz Çağı'ndaki Lusatian Kültür gurubu ile bağlantılı olduklarını öne sürmektedir. Slavlar ile ilişkilendirilen bazı diğer kültür grupları; Yukarı Dnieper, Yukarı Dvina havzası ve Desna Nehri etrafında bulunan Kolocin Kültürü, Dnieper ve Karpat Dağları'nın doğu yamaçlarında yerleşimleri bulunan Prag-Korchak Kültürü, Seversky Donets Nehri, Orta Dnieper ve Güney Bug'tan Seret ve Prut arasında yerleşik izleri olan Penkovka Kültürleri erken dönem Slavlarını temsil etmektedirler (Ivanic, 2012, s. 79-81).

Okuma yazma bilmeyen Slavlar IX. yüzyılın ilk yarısına kadar alfabe kullanmamışlardır. Bu yüzden lisanlarında kendilerini hangi isimle adlandırdıkları net olarak bilinmemektedir. Tıpkı Avarlar gibi onların da Erken Orta Çağ'daki varlıklarını dönemin Yunan, Latin ve az sayıdaki Arami lisanlarında büyük çoğunlukla Doğu Romalılarca yazılmış kaynaklardan öğrenmekteyiz (Curta, 2009, s. 36). Batılı kaynaklarda ise söz edilişleri yaklaşık olarak 700 yılı civarında gerçekleşmiştir (Curta, 2009, s. 69). Geç Antik Çağ'da yaşamış yazarlardan

öğrendiğimiz kadarıyla batıya yerleşen Slavların Venedi, doğuya yerleşenlerin Ante, güneye ve Balkanlar'a yerleşenlere de Sclaveni isimleri ile adlandırıldıkları tahmin edilmektedir. Avarlar ile iş birliği içine girip Doğu Roma ile savaş halinde olan, Balkanlar'da Adriyatik kıyılarından Ege Denizi'ne kadar uzanan coğrafyaya yerleşenler büyük ölçüde Sclaveni kabilesine mensuptur.

Slav diye tanımlayacağımız ilk adlandırmalar Doğu Roma kaynaklarında Sklavenoi, Sklabenoi... vs. gibi isimler şeklinde yapılmıştır. Bu ismin net olmamakla birlikte kendilerine verdikleri "Slovene" isminden türediği ve "Sclaveni" adındaki -eni'nin çoğul anlam sağlayan son ek olduğu görüşü mevcuttur (Kaldellis, 2019, s. 237; Barford, 2001, s. 29). Yine farklı yazarların Yunanca yazdığı birçok kronikte benzeri fonotiklerde, Sklabinioi, Sklavenoi, Sklaboi, Sthlaboi, Sthlabenoi, Sthlabinoi, Esklabinoi... gibi isimler, Orta Çağın erken ve orta dönemlerinde batıdaki Latince yazılı kaynaklarda ise "Batı Slavlarını" tanımlamada Sklaveni, Sclavini, Sclavi, Schlavi, Sclavenia, Sclavinia ve Sclavania gibi terimleri kullanılmaktadır ise kullanılmıştır (Barford, 2001, s. 28).

4.1. Slavların Kültür ve İnançları

VI. yüzyılda yazılı kaynaklar Slavların bir savaşçı şefin ya da bir yöneticinin hükümdarlığında ayrı kabileler haline bölünmüş olarak yaşadığını söyler. Bu kabilelere "rod" adı verilirdi. Varlığını yakın zamana değin Sırbistan'da sürdüren, temeli toprak mülkiyetine dayanan ve geniş aile topluluklarının aynı konutu paylaştığı "zadruga" adındaki komün yaşam alışkanlığına benzer bir yapıdaydı. Bu şekilde yaşama şartları oldukça zor olan arazilerde bile verim alıp hayatlarını idame ettirebiliyorlardı. Kabilelerin başında savaşçı kabile şefi bulunur ve "veche" adında bir çeşit kabile meclisi tarafından bir yere saldırılacağı zaman ya da savunma yapılacağı zaman seçilirdi. Kabilelerin sosyal yapısı ise patriarkal bir düzen yapısına sahipti (Zaroff, 1999, s. 3; Braudel, 2007, s. 198; Vlasto, 2009, s. 8). Procopius'un verdiği bilgiye göre Antea ve Sclaveni Slavları, tek bir mutlak hükümdar tarafından yönetilmeden demokrasi benzeri bir siyasi yapıya sahiptir. Iordanes, Procopius'tan farklı olarak onların bir krallık altında yaşadığından söz eder. Iordanes'in aktarımında "Boz" isminde bir kralın adına da rastlamaktayız. Böylece Iordanes bilinen ilk Slav kralının adına değinmiş olur (Curta, 2009, s. 39; Lajoye, 2019, 168).

Slavların inançları Hellen, İran ve Hint çoktanrılı inançlarıyla ortak yönleri bulunan bir çeşit pagan inancıydı (Vryonis, 1999, s. 43). İnançlarındaki panteonda şimşek, yağmur ve fırtınaları kontrol eden, gökyüzü ile ilişkilendirilen Perun ile güneş; ateş ve evin ocağıyla birlikte tarımsal kültürün de temsilcisi Svarog'du (Barford, 2001, s. 194-195). Procopius, Slavların gökyüzünün ve

evrenin hakimi olan tek bir tanrıya inandığını aktararak onları monoteist bir inanca daha yakın perspektifte çizer (Korulyuk, 1978, s. 10).

Doğu Romalı yazarlar genel olarak Slavların cesaret sahibi, misafirperver, bağımsızlıklarına büyük önem veren savaşçı bir halk olduğunu anlatır (Markov, 1978, s. 4). İstisnai bir şekilde Procopius, Slavları yalnızca erkekleri öldürüp kadın ve çocukları köleleştiren, zaman zaman ele geçirdikleri esirleri canice öldüren acımasız ve saldırgan bir toplum olarak lanse eder. Daha sonraki zamanlarda yazılmış olan kaynaklar Slavların ege geçirdikleri esirleri geri sattığını ya da aralarında diledikleri şekilde yaşamalarına müsaade ettiklerini yazmaktadır (Pohl, 2018, s. 151).

Bağımsızlıklarına düşkün savaşçılar olarak nitelendirilen Slavlar, yaşam alışkanlıklarına paralel olarak kendine özgü birtakım savaş stratejilerine sahipti. Avarlardan at sürmeyi öğrenmiş olmakla birlikte birliklerinin çoğunluğunu piyadeler oluşturmaktaydı. Kullandıkları temel teçhizatlar kısa ciritler ve büyük dikdörtgen şeklinde kalkanlardı. Bunun dışında zehirli oklar, mızrak ve VIII. yüzyıldan itibaren Güney Slavları tarafından kullanılan savaş baltaları da savaşta yer alan teçhizatlardandı. Kılıç ve az miktardaki zırh yönetici sınıf tarafından kullanılırdı. Savaşıkları düşmanlarını sık sık orman veya dağlarda pusuya düşürürlerdi. Eğer düz bir arazide savaş yapmaları gerekirse saldırgan tek bir şekilde piyade hücumu yaparlardı (Pohl, 2018, s. 154; Nicolle-McBride, 2013, s. 48). Su kenarlarında pusuya düşürme konusunda kendilerine özgü pusuya düşürme tekniklerine sahiptilerdi; bir düşman grubu nehir kenarından geçtiği esnada pusuya suya girip nefes almakta kullandıkları kamışla pusuya yatar, sonrasında düşmana saldırmak için doğru anı beklerler ve ardından pusuya düştüğünü anlamayan düşmana saldırırlardı. Bu pusu şeklini Tuna Nehri boyunca Romalılara karşı ustaca uygulamışlardı (Pohl, 2018, s. 118-179).

Adeta çiftçi-savaşçılar diye tanımlayacağımız Slavların, sahip olduğu basit ama uygulanabilir komplike yaşam alışkanlığı onların Baltık'tan Ege kıyılarına kadar yaşayabilmelerine olanak sağlamıştır. Anavatanları, Balkanlara gelmeden önce göl ve nehir kenarlarıyken, Peloponnesos'a yerleşen Slavların Taygetos Dağları'nda hayatta kalmaları birbirinden oldukça farklı iklim ve coğrafyalarda bile uyum yeteneklerini kanıtlar niteliktedir (Pohl, 2018, s. 155; Charalampakis, 2018, s. 19). Ayrıca Yunanistan'a yerleşen Slavların yanlarında birtakım dayanıklı tahıl ürünlerini de getirmiş oldukları ve tarım aletlerini de yeni yerleştikleri coğrafyaya göre modifiye ettikleri düşünülür (Koder, 2020, s. 84-85).

Slavlar genelde göl ve nehir kenarlarında yaşasalar da denizcilikte de korkusuzlukları ile tanınırlardı. Doğu Romalılar tarafından monoksil (Vryonis, 2008, s. 68) olarak adlandırılan kano benzeri teknelerini bir ağacın gövdesinden

yekpare şekilde oyarak yaparlardı. Bu tekneler çoğunlukla nehirlerde ulaşım için tasarlanmıştı ve açık denizlerde kullanım alanı kısıtlıydı; bunun sebebi açık denizlerde uzak mesafelere sorunsuz seyahat edebilmesi için bir teknenin güçlü bir omurgaya sahip olması gerekliliğiydi. Doğu Romalı yazarlar monoksil terimini açık denizde seyahat için kullanılan gemi ve tekneler için kullanmamışlardır. Bu nedenle Güney Slav monoksillerinin Ege Denizi'nin açık ve dalgalı sularında kullanılmadığını göz önünde bulundurmalıyız (Herrin, 1972, s. 73-342; Vryonis, 2008, s. 68). Thessalonika'yı denizden abluka altına aldıkları esnada kuşatmanın tam bir bozguna dönüşmesinin sebebi teknelerinin bu deniz için elverişsizliği idi (Herrin, 1972, s. 71). Ayrıca Hellen toplumu Ege kıyılarında yaklaşık iki bin beş yüz yıllık bir geçmişe sahipti. Slavların bunun üstesinden gelmek için geleneksel olarak inşa ettikleri kendi teknelerine Bizanslı Hellenlerin yerel denizcilik ve askeri tekniklerini uygulamışlardı. VII. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Ege denizine uygun biçimde inşa ettikleri tekne, ζευκτός/zeuktos olarak adlandırılan bir tekne tipindeydi. Bu tekne iki veya daha fazla teknenin birbirine bağlanmasıyla oluşturulmuş bir tekneydi. Bu şekilde teknenin hem taşıma kapasitesi artmış hem de denizde güvenli bir yolculuk için uygun hale getirilmişti (Herrin, 1972, s. 71-74). Peloponnesos'lu Slavlar 623 yılında Girit'e bir çıkarma yapmışlardır (Vlasto, 2009, s. 6; Pohl, 2018, s. 293). Ege denizinde korsanlık faaliyetlerine başlayıp Doğu Romalıların gemilerine saldırarak Kykladlar, Marmara Denizi'ndeki Prokonnesos Adası'nı hatta Batı Anadolu kıyılarını yağmalamışlardır (Pohl, 2018, s. 285; Curta, 2009, s. 112).

5. Peloponnesos Yarımadası'ndaki Birtakım Avaro-Slav Kültür Buluntuları

5.1. Seramik Buluntuları

Yunanistan'da Avaro-Slav diyebileceğimiz kültür buluntuları oldukça azdır; bunun sebebi Slavların Greko-Roman medeniyeti kadar gelişkin bir materyal kültürünün olmaması, muhtemelen ilk inşa ettikleri konutların ahşap olması gibi çeşitli etmenler olmalıdır. Bu, Yunanistan'da çalışma alanı oldukça yeni denilebilecek bir araştırma alanıdır. Bu yüzden başlıca materyal gruplarını seramikler, fibulalar ve birtakım mezar objeleri onların varlıklarına dair temel maddi kültür buluntularıdır.

Yunanistan'daki Slavlara ait olduğu tespit edilen buluntu örneklerinin tanımlaması da oldukça zordur. Bunun başlıca sebebi Slav arkeolojisinin, araştırmalarının ve çalışmalarının diğer birçok uygarlığa göre geç araştırılmaya başlanmasıdır. Slavların Yunanistan'daki varlıklarına ait ilk arkeolojik buluntular bir Slav mezarlığının keşfedilmesiyle ortaya çıkmıştır. Mezarlıkta bulunan seramik

parçaları kremasyon geleneğinin bir parçasıdır ve Slav kültürüne ait olan “Prag” tipindeki seramik buluntularıyla ilişkilendirilmiştir (Vryonis, 1981, s. 379).

Güney Yunanistan’da Slav seramiğinin en önemli buluntularından biri Olympia’da yeni bir müzenin inşası esnasında bir Slav mezarlığının keşfedilmesiyle ortaya çıkmıştır. Keşfedilen buluntuların (Resim 1) kaba, el yapımı seramik tiplerini içermesi, Prag tipinde olması ve kremasyon gömü tipinde kullanılması bölgedeki Slav mevcudiyetinin kanıtı olmuştur. Keşfedilen mezar içerisinde bir mezar dışında en az bir adet elde yapılmış ve bir adet de çark yapımı seramik bulunmuştur (Vryonis, 2008, s. 64; Papadimitriou vd., 2012, s. 394-395). Bölgedeki Erken Bizans mezarları ile kıyasladığımızda, Slav mezarlarının mezar hediyelerinde de farklılıklar görülmüştür; örneğin mezar hediyelerinin arasında Bizans mezarlarında bulunmayan bıçak ve ateşleme çakmağı keşfedilmiştir. Unutulmamalıdır ki erken Orta Çağ’a kadar ki süre içinde birçok uygarlık tarafından çömlek yapımında kullanılan çark, Slavlar tarafından VI. yüzyıla değin bilinmiyordu (Vryonis, 2008, s. 77). Bu durum Slavların Hellen komşularından çark yapımını kullanmayı öğrenmiş olduğunun kanıtı olarak gösterilebilir.

Yalouris, Roma tabakasının hemen üstünde keşfedilmiş olan bu mezar buluntularını VI. yüzyıla tarihlenmiştir. Bulunan ve urne olarak kullanılmış olan kapları üç ana kategoriye ayırabiliriz (Resim 2):

1) Mezarlıkta ele geçirilen kapların çoğunluğu kalın cidarlı, kahverengimsi gri renge sahiptir ve sarımsı tonlardaki kırmızı benekler ile bezelidir. İçeriği önemli ölçüde ezilmiş çakıl taşı, kireçtaşı ve bazı seramik/tuğla kırıklarından oluşmaktadır. Olympia’da el yapımı kapların çoğu form, doku ve bezeme yapısı olarak Balkan Yarımadası’ndan Aşağı Tuna, Transilvanya, Moldovya, Rusya, Ukrayna gibi yerlerde tespit edilmiş en erken Slav mezar ve yerleşim yerlerindekiyle kıyaslandığında birtakım ortak özelliklere sahiptir.

2) En az iki seramik kap yavaş dönen çarkta üretilmiş veya bitirilmiş çanak çömlek kategorisindedir.

3) Üretilmiş kaplar arasında iki adet hızlı dönen bir çarkta üretildiğine dair kanıtlar bulunmuştur; ancak müzenin olduğu alanda Geç Roma Dönemi buluntuları da göz önünde bulundurulduğunda bunların Slav üretimi olup olmadıkları kesinleşmemiştir.

Bütün bu yapılan arkeolojik tespitler ışığında Olympia’da keşfedilen Slav urne ve kapların form ve bezemelerinin üç farklı gruba ayrılmasına olanak sağlamıştır ve bu Slav seramiklerinin bilinen başka Slav seramiklerinden birtakım şekilsel farklılıkları vardır. Kap ağızları hafifçe daha geniş, parmak izi şeklinde bezemelere sahip, huniye benzeyen kısa ağız yapıları bunların Erken Avar egemenliğindeki

Doğu Avrupa steplerinin ve Karpatların etkilerine işarettir (Völling, 2001, s. 311-312).

Arkeolojik çalışmalar, Slavların Peloponnesos'a varmasını VII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Prag-Korçak ve Prag-Pen'kovka tipolojisinde bezemesiz el yapımı seramiklerin yapılmaya başlanması ile önermektedir. Sonraki ikinci evrede geç VII. ve erken VIII. yüzyıl arasında elde yapılmış, düzensiz dalga şekilli bezemelerle süslenmiş seramikler bu dönemin tipik karakteristik özelliğini yansıtmaktadır (Völling, 2001, s. 115).

Argos'ta Fransızlar tarafından yürütülen kazı çalışmaları sonrasında hamam kalıntısında bulunan seramikler (Resim 3) 585/586 Slavlara olan aidiyeti netleşmemiştir; ancak birçok araştırmacı bu buluntuların kesin olarak Slavlara ait olduğunu ve Argos kentinin de Slavlar tarafından yıkıldığına yorumlamaktadır. Argos buluntusu seramikler Olympia'da bulunanlar ile kıyaslanabilir ortak özelliklere sahiptir. Elde olan veriler değerlendirilince Olympia'da bulunmuş olan ikinci gruptaki seramiklerin tarihlendirilmesi VII. yüzyılın ikinci yarısını mümkün kılmaktadır (Vryonis, 1981, s. 380-381; Curta, 2009, s. 234; Völling, 2001, s. 308-312; Miller, 1990, s. 94).

Isthmia'da yapılan çalışmalar sonucu elde edilen seramiklerin Peloponnesos'un başka bölgelerinde ortaya çıkarılanlar ile kıyaslandığında farklılıkları vardır. Burada bulunan Slav üretimi seramikler kremasyon tipi gömülerde kullanılmamış olup günlük kullanım için üretilmişlerdir. Bu seramiklerin net olmayan bir sorunsalı mevcuttur. Ele geçen seramikler Slav seramiği kullanan Hellenlere mi aitti yoksa Korinthos yakınlarında bulunan Doğu Roma yönetimi ile yakın ilişki içinde bulunan Slavlara mı? Bu seramikleri kullananların aidiyeti kesin değildir (Whitby, 2008, s. 729). Aynı zamanda Geç Roma Dönemi'ne tarihlenen amphoraların, çarkta yapılmış çömleklerin, masa tipi günlük kullanım sürahi ve kapların Slavların el yapımı olarak ürettiği kaplarla bir arada bulunması bize Bizanslılar ile Slavların birlikte yaşamış olabileceğine ilişkin bazı ipuçları sunar. Boeotia bölgesindeki Thespiai, Askra ve Hyettos kentleri ile Tanagra kentinin dışında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında iri taneli ve yerel kil kullanılarak çarkta yapılmış seramikler ile elde yapılmış bazı Slav çanak çömleklerinin varlığı bir arada bulunmuştur (Vionis, 2017, s. 148-149).

Boeotia'da gerçekleştirilen çalışmanın sonucunda bulunan kaba dokuya sahip topraktan üretilmiş, düz bir tabana sahip, çarkta yapılmış kaplar gerçekleşen istilalar ve veba sonucunda hayatta kalmayı başarmış Hellen halkının yaşadıkları yerlerden büyük oranda gitmediklerini ve özellikle Güney Yunanistan'da birçok farklı bölgede Slavlar ile kültürlerarası evlilikler gerçekleştirdikleri izlenimini vermektedir. Bu durum, Erken Bizans Dönemi'nde

alt Roma (sub-Roma) diye kategorize edilen seramiklerin üretilmesine sebep olmuştur. Bu çalışma sonucu Slav seramiklerinin nadiren bulunmasının temel sebebinin her iki nüfusun da Roma tipindeki seramikleri kullanmayı tercih etmesinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Geç Roma Dönemi'nin son periodunda meydana gelen bu kaynaşma, azalmakta olan ve daha ustalık gerektiren seramiklerin yerini kaba yapılı, orijinal Slav seramiklerine benzeyen, sınırlı ama belli bir yaygınlığa sahip olan yerel bir üretimin ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Elde edilen bulgular sonucunda varılan fikir, bölgeye yerleşen Slav yerleşimcilerinin kendi geleneksel seramik tekniklerini de beraberlerinde getirdiklerini fakat hızlı bir şekilde eski seramik üretme alışkanlıklarını terk ederek geleneksel alt-Roma çanak çömleğini kullanmayı tercih ettiklerini ve bundan dolayı arkeolojik olarak tespit edilmesini neredeyse imkansızlaştırdıkları yönündedir. Örneğin Boeotia'da bulunan antik Hyettos kentinde 2005 yılına kadar yapılan araştırmalar sonucunda veri tabanındaki 100.000 parçalık kırık seramik materyalinden yalnızca bir adet Slav kökenli kap parçası tespit edilmiştir. Böylelikle ortak görüş birçok bölgede karışık bir Slav-Hellen köylü nüfus yapısının meydana geldiği teorisini desteklemektedir (Bintliff, 2012, s. 385). Yunanistan'ın Bizans Dönemi'ndeki Karanlık Çağ'ında benzeri bir geçiş süreci Messenia'da yapılan kazı çalışmalarının sonucunda da görülmektedir. Benzer doğrultuda bu bölgedeki kültürel çöküş sürecinde de yerli Geç Roma ve Erken Bizans kültürleri kuzeyden gelip bu toprakların yeni yerleşimcileri olan Slav unsurunun kültürü bir arada bulunmuş olarak ortaya çıkarılmıştır (Vionis, 2013, s. 111-112; Tsivikis, 2012, s. 61).

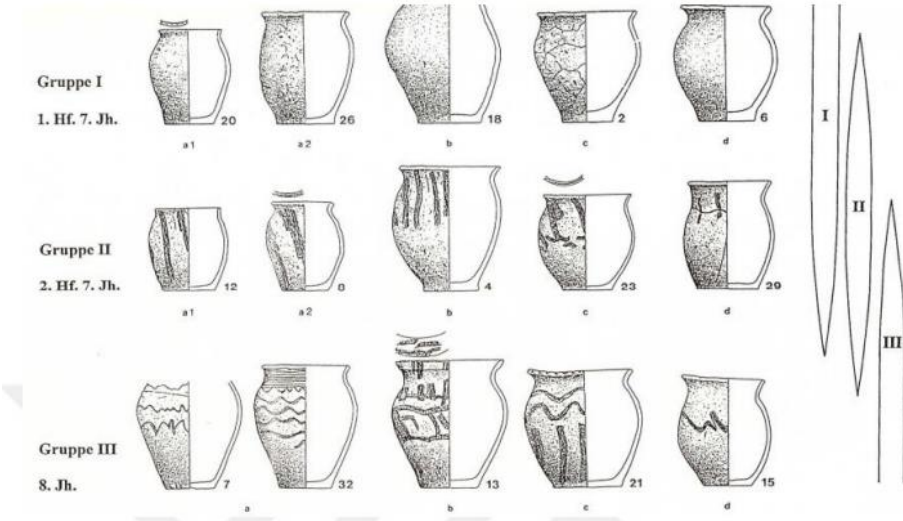
Almanya'daki Leibniz-WissenschaftsCampus kuruluşunun aktarımına göre (2015), Athanasoulis'in yaptığı çalışmada Arkadia bölgesinde 2009-2010 yılları arasında yapılan bir kurtarma kazısı sonrasında Mora'da Bizans Dönemi'nin Karanlık Çağları hakkında bilgi verebilecek bir mezar buluntusu ortaya çıkarılmıştır. Mezar, çukurlardan ve kremasyon tipi bir gömüde kullanılmış urnelerden meydana gelmektedir. Mezar için VII-IX/X yüzyılları arasında bir tarihlendirme öngörülmektedir. Özellikle bir mezar Slavların Hristiyan dünyasına adaptasyon süreci açısından önemli bilgiler içermektedir. Eldeki kanıtlar Bizans Dönemi bir Hristiyan gömüsünde kremasyon vazosunun, yavaş dönen çarkta yapılmış seramiklerin bir arada bulunması şüphesiz Slav ölü gömme pratiklerini ortaya koymaktadır.

Araştırmalar, birçok bölgede Erken Bizans Dönemi'nde kaba yapıdaki Slav yapımı seramikleri kullanılırken aynı zamanda çark yapımı kaliteli seramiklerin de bu devirdeki varlığını göstermektedir. Bunun iki farklı seramik tipinin aynı dönem ve coğrafyadaki varlığı Slavların yıkıcı istilacılardan ziyade yerli Hellen asıllı

Hristiyan Romalılar ile birlikte barış içinde yaşadığı şeklinde yorumlanmaktadır (Mozhajsky, 2019, s. 12).

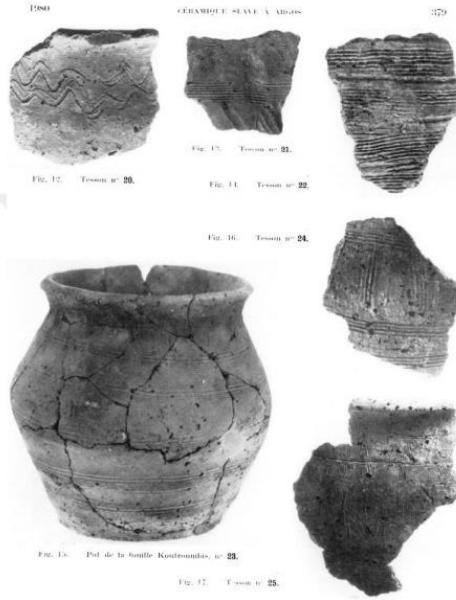

Resim 1: Olympia'da bulunan Avaro-Slav seramik kapları (Trip 2, Part 2: Olympia).

Resim 2: Olympia'da ele geçen Avaro-Slav seramik kapların çizimleri ve Yalouris tarafından sınıflandırılması (Völling, 2001, s. 321).

Resim 3: Argos'ta bulunan Avaro-Slav seramik urne kap ve çeşitli desenler içeren seramik parçaları (Céramique slave à Argos (585 ap. J.-C.), 1980, s. 379).

5.2. Fibula Buluntuları

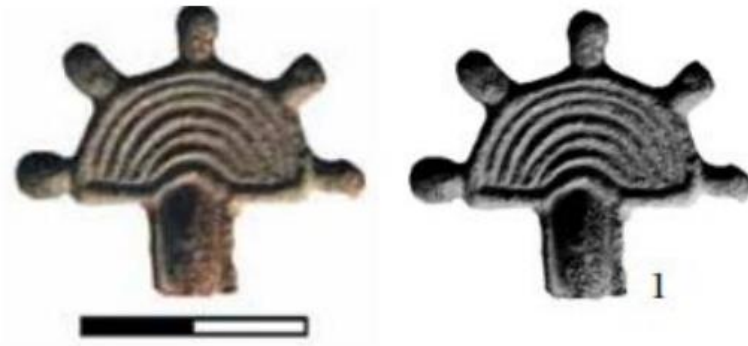
Slavların Yunanistan'daki varlıklarına dair arkeolojik verilerden biri de fibulalardır. Fibulalar, Slav toplumunda adeta bir statü göstergesi ve bölgeler arasında takas işleyişinin bir parçasıydı. Slavların kullandığı tipteki fibulalar tatar yayına benzer görünümlerinden dolayı “*yay fibulaları*” (Resim 4) olarak adlandırılmaktadır; döküm tekniği kullanılarak üretilmişlerdir ve üzerinde sıra sıra yer alan parmak benzeri süslemeler mevcuttur. Buluntu yerleri Ukrayna ve Doğu Avrupa'nın bazı bölgelerinden Yunanistan'ın güneyine kadar uzanır ve bunun sebebinin de Slav göç ve istila hareketleri olduğu düşünülür (Heather, 2010, s. 404; Pohl, 2018, s. 125-146; Barford, 2001, s. 82; Curta, 2005, s. 102; Barford, 2001, s. 82)

Etno-kültürel bir özelliğin sembolü olan yay fibulaları kendi içlerinde de farklı sınıflara ayrılmıştır. Genel dağılım noktası güneyde Sparta, kuzeyde ise Makedonya'ya kadar uzanır. Araştırmacılar Güney Yunanistan'da bulunan fibulaları genelde Werner tarafından sınıflanan 1D grubuna veya başka bir grup olan J1 grubuna dahil ederler. Messenia'da bulunan bir fibula örneği (Resim 5.) Werner'in 1D sadece Güney Yunanistan'da değil aynı zamanda kuzeyde Makedonya bölgesinde Edessa'da bir mezar kazısında bulunmuştur. Florin Curta

keşfedilen fibulaların VII. yüzyılda meydana gelen Bizans Karanlık Çağı'nın içinde bulunduğu kaos ortamında sosyal gücün müzakeresinde kullanıldığını ileri sürmektedir (Curta, 2009, s. 227-248; Tsivikis, 2012, s. 68-69).

Resim 4: Slav Yay Fibulası (Vionis, 2013, s. 120).

Resim 5: Messenia'da bulunan Yay Fibulasının Parçası (Tsivikis, 2012, s. 69).

5.3. Korinthos'ta Bulunan Avaro-Slav Mezarlığı

Korinthos'ta, Bizans Karanlık Çağları ile ilgili tesadüfen bulunan bir mezardan çıkan objelerin hangi kültür grubuna ait olduğuna dair bir inceleme yapılmıştır. Mezar (Resim 6), Korinthos kentinin bölgeye son derece hakim bir noktada yer alan kentin akropolisi olan "Akrokorinthos"un batısında bulunan bir duvarın kule kalıntılarının arkeolojik kazımı esnasında ortaya çıkarılmıştır (Davidson-Horváth, 1937, s. 228-229). Ortaya çıkarılan buluntular bölge kültürüne son derece yabancı izler taşımaktadır.

Korinthos'un Avar istilasına dair en detaylı bilgiler anonim bir yazar tarafından kaleme alınan "Monemvasia'nın Kuruluşuna Dair" başlıklı bir kronikte aktarılmaktadır. Kronikte, Avarların Peloponnesos'taki istilası sırasında halkın bir kısmının katledildiği, bir kısmının kaçtığı ve sonrasında Avarların bölgeye yerleşip 218 yıl hüküm sürdüklerine dair detaylardan bahsedilmektedir. Korinthosluların bu istila sonrası kentlerini terk edip Aegina Adası'na yerleştikleri bilgisini de vermektedir. Tespit edildiği kadarıyla kroniğin yazım tarihi olarak XIV. yüzyıl civarı veya sonrasındaki bir tarih aralığı uygun görülmektedir. Dolayısıyla bu yazılı kaynak tamamen doğru olarak görülemez; ancak yaşanan olayların birçoğunu Evagrios gibi başka yazarlar ve kroniklerden derlediği için birtakım gerçekleri de barındırmaktadır (Davidson-Horváth, 1937, s. 227-228). Mezarın içerdiği materyallerden dolayı sözü geçen zamandaki Avaro-Slav istilasının yaşandığı bir dönemin gömüsü olduğu bu yüzden düşünülmektedir.

Batı duvarında yer alan ilk gömülerin "Erken İmparatorluk Dönemi"nde yapıldığı anlaşılmaktadır. Akrokorinthos'un güçlendirilmiş batı girişinin çok alt seviyesinde yer almayan alan, kare şeklindeki bir kulede bulunan iki mezar dışında ancak materyal eksikliği nedeniyle net olmayacak bir şekilde Bizanslı olarak adlandırılabilir. Bu kule içindeki gömülü kişilerin kalıntıları ve mezarlarına gömülen süs eşyaları onların kökenlerini tespit etmemizi sağlayabilecek ana bileşenlerdir. Bulunan mezarlar I, II, III ve IV olarak adlandırılmışlardır.

Mezar I kulenin güneyinde yer almaktadır ve sadece iskelet kalıntıları mevcuttur. Mezar IV, kulenin güneydoğu köşesinin hemen güney kısmında yer almaktadır; mezarda biri çocuk olmak üzere yedi kişi bulunmuştur ve üzerine sonradan yapılan bir gömü ile birbirine karışmış halde olup aralarında sadece bronzdan yapılmış bir yüzük bulunmuştur. Çalışmanın ana konusunu ise mezar II ve mezar III oluşturmaktadır. Mezar II'de altı ceset yer almaktadır; hepsinin dişleri yer alsa da kafatasları kötü bir haldedir. Mezarda bronzdan yapılmış toka, tamamı demirden yapılmış zincir, süs eşyası, silindir şeklinde ve bir kulp parçası olduğu tahmin edilen obje, üç adet mızrak ucu ve bir adet balta başı açığa çıkarılmıştır. Kafatası buluntularında dikkat çekici bir detay vardır. İlk iki kafatası yapıları

itbarıyla Akdenizli bir özellik olan dolikosefal tiptedir; ancak Avarlarda brakisefali beklenildiği için bu yüzden Avar kökenli bir topluluğun özelliğini yansıtmamaktadır (Davidson-Horváth, 1937, s. 229-232). Elbette çalışmanın eski bir tarihte yapılması kişilerin kökenlerini belirlemede günümüze kıyasla sınırlı yöntemler kullanılmasını mümkün kılmıştır.

Elde edilen objeler incelendiğinde hiçbiri Bizanslıların kullandığı tipte değildi. En azından iki mızrak ucu birçok farklı yerde görülen ve belli bir evrensel niteliğe sahipti. Bulunan dikenli mızrak başı ve balta başı Yunanistan'da oldukça nadir bulunmakta olup kuzeyli kökenlere işaret etmekteydi. Orta Avrupa ve Macaristan'da yapılan kazılarda ortaya çıkarılan mezarların içi bu parçalara şaşırtıcı derecede benzeyen yüzlerce nesne ile doluydu. Macaristan'daki Balaton Gölünün yanındaki Keszthely şehrinde bulunanlar benzerlikleriyle büyük ölçüde Korinthos'takiler ile uyuyordu.

Bizans Dönemi'nde hemen hemen her alanda üretimin neredeyse öldüğü bir zaman dilimi olan VII. yüzyılda, yabancılara ait olan bu giysi ve silahlar şüphesiz Korinthoslular tarafından kullanılmamışlardı. Aşağıdaki yerleşim alanına bu kadar uzakta kalan bir yerleşke, yerliler için ideal bir gömü alanı olmadığı gibi Akrokorinthos'ta yerleşim de yoktu. Bu durumda varılabilecek tek sonuç: İstilacıların tıpkı Macaristan'daki Balaton Gölü yakınında ölen ve gömülen kişilere benzerliğiydi. Bu istilacı kabilenin kökenini ve göçebe yaşamını tartışmak zordur. Bunların arkeolojik izlerinin Rusya'nın güneyinden Orta Avrupa ve Balkanlara kadar yayıldığına bilinmesi çalışmanın amacına uygun olan amaçtır. Belki de bazı Slav kabileleri yanlışlıkla Avar olarak adlandırıldılar. Bilinen şu ki İmparator Iustinianus I. Dönemi'nde Peloponnesos'u istila eden kavimler büyük olasılıkla Slav kökenliydi; çünkü o devirde Avarlar henüz daha Macaristan Ovası'na yerleşmemişlerdi. Akrokorinthos'taki istilacıların savaş teçhizatlarına bakılınca Doğu Avrupa ve Slav etkisinin belirgin olmasına rağmen baskın kültürel özelliklerin Avar olduğunu göstermektedir (Davidson-Horváth, 1937, s. 232-233). Belki de Slavlar üzerindeki Avar etkileri düşünüldüğünde daha erken bir dönemde başlamış olabilir.

Kemer tokaları (Resim 7) Avarlar tarafından getirilme ihtimali olan objeler içerisinde en karakteristik olanıdır. Ortaya çıkarılan silahlardan kesin olarak Avar istilasına dahil edilecek silah iç bükey kenara sahip bir ok başıdır. Silah (Resim 8) ve kemer tokalarına ek olarak mezarlardan çok sayıda ziynet eşyası benzeri buluntular ele geçmiştir. Telden yapılmış bilezikler, küpeler ve telkâri işi toplar Güney Rusya'dan Yunanistan'ın kuzeyine değin binlercesi bulunmuştur. Bu tür takıların bulunması istilacı halkın bölgede uzun süre kaldığı ve büyük ihtimalle zafer ile ilerlemiş orduyu çok zaman geçmeden ardından peşin sıra takip etmiş kadınların da varlığına ilişkin olarak düşünülebilir (Davidson-Horváth, 1937,

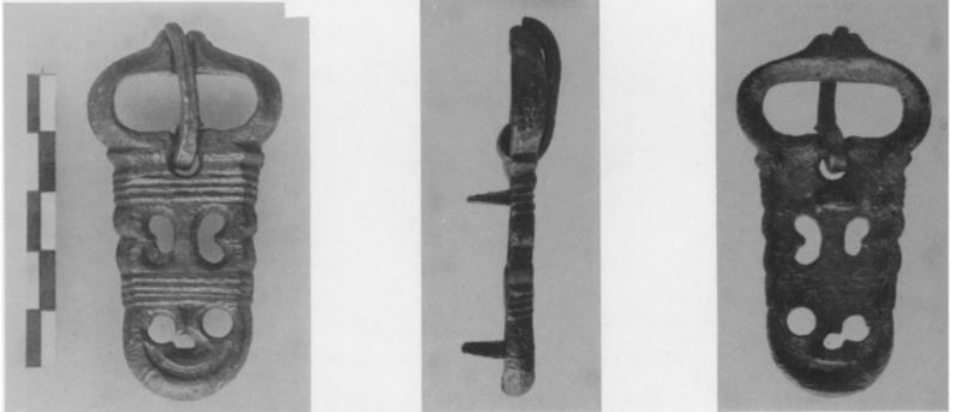
s. 236-238). Yapılmış olan bu eski çalışmanın sonucu, genel hatlarıyla bu şekilde yorumlanmaktadır.

Korinthos'un Bizans Dönemindeki Karanlık Çağları üzerine yapılan güncel çalışmalar geçmişte yapılmış olan bu çalışmanın birçok yönünü çürütmektedir. Korinthos'ta, Akrokorinthos'un bu terk edilmiş kuzeybatı yamacındaki Klasik Dönem kulesinde bulunan gömülerden başka, Korinthos Forum'u ve Kraneion Bazilikası'nda da Bizans Karanlık Çağı'ndaki "Büyük Göç" dalgasıyla gelen gömü geleneklerinde bulunan silah ve bazı başka materyallere rastlanmıştır. Çalışmada değinilen mezarların artık doğrudan Avar veya başka göçebe toplulukların mezarları olarak tanımlanmasındansa, bu mezarların Bizans ordusunda yer alan ve coğrafyaya sonradan yerleşmiş olan kişilere ait olduğu artık daha makul bir öneri olarak kabul edilmektedir. Maddi buluntulardan net kültürel bir doğrulama yerine, birden fazla ölü gömme geleneklerinin görüldüğü kozmopolit bir kültür ortamının varlığı ihtimalini akla getirmektedir. Özellikle Korinthos Bazilikası'ndaki VII. yüzyıl gömü örneği, Güney Yunanistan'daki bir kilise içine gömülmüş Bizanslı olmayan göçmen bir kişinin keşfedilmiş ilk arkeolojik örneğidir. Bütün bu farklı yerlerde bulunan mezarlardaki ölü gömme gelenekleri incelendiğinde yeni gelen yerleşimcilerin yerel topluluğa ve o kültürün içine entegrasyon ile Hristiyanlığa geçiş aşamalarının izleri de görülmektedir. Olasılıkla Avaro-Slav kökenli askerlerin paralı asker olarak işe alındığı zaman kendilerine, adına savaştıkları imparatorluğun kitini giymeleri için emperyal bir üretimden geçmiş askeri bir giysi nesnesi verilmiş olabilir. Bu unsur da etnisiteyi belirlemeyi karmaşık hale getiren öğelerden biridir. Geç Roma Dönemi'nde farklı sınır bölgelerinden askerler paralı asker olarak orduya alınmıştır. Çoğu Askerlik hizmetinin kültürel entegrasyona sebebiyet vermesini de göz önünde bulundurmalıyız (Kennedy, F. L., 2016 s. 72; Papadimitriou vd., 2012 s. 390-391). Askerler bölgeye geldikleri zaman kendi alıştıkları tipten silahları kullanmış; ancak Doğu Romalılar onlara giymeleri için birtakım imparatorluk teçhizatlarını vermiş olduklarını da öne sürebiliriz. Bu yüzden aynı anda iki kültür grubunun öğelerini bulundurmalarının bir ihtimali olarak bunu da düşünebiliriz.

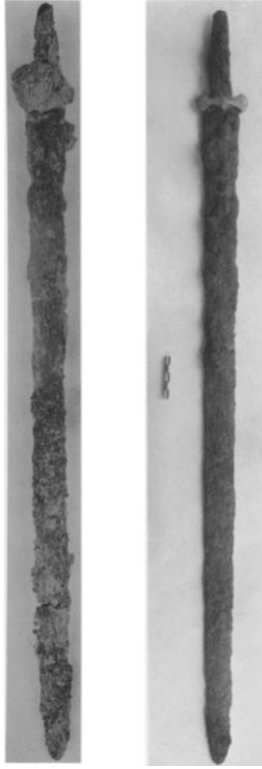
Sonuç olarak Korinthos'taki Karanlık Çağ mezarlıklarında geç V. yüzyıl ile VII. yüzyılın başındaki dönemde ölü gömme geleneklerinde belirgin bir değişikliğin varlığı görülmektedir. Bu değişim ani ve kökten bir değişim olmamakla birlikte eski yerel Hristiyan gömü geleneğinin çekirdek unsurunun halen daha devam ettiğini göstermiştir; fakat bu süreç gömü geleneğine bazı yeni unsurların eklenmesiyle birlikte Erken ve Orta Bizans Dönemi arasındaki süre boyunca devam eden kademeli bir kültürel değişimin arasındaki bir evre olarak yorumlanabilir (Papadimitriou vd., 2012, s. 390-391).

Resim 6: Korinthos mezarlığındaki Avaro-Slavlara ait olarak yorumlanan bir mezar gömüsü örneği (Davidson, Horvath, 1937, s. 522).

Resim 7: Korinthos mezarlığında bulunan kemer tokası örneği (Davidson, Horvath, 1937, s. 522).

Resim 8: Korinthos mezarlığında bulunan kılıç örneği
(Davidson, Horvath, 1937, s. 524).

6. Tesalya'daki Veleştin Definesi

Yunanistan'daki Slav varlığı ile ilişkilendirilen buluntulardan biri de Veleştin Definesi (İng. Velestino Hoard) olarak bilinen buluntudur. 1924 yılında Atina'daki bir antika dükkanında satılırken keşfedilmiştir. Ön yüzlerinin antropomorfik, zoomorfik ve hibrit kabartma tasvirleri gibi bulunan çok sayıda figürinler Princeton Üniversitesi Sanat Müzesi müdürü Frank Jewett Mater'in dikkatini çekmiş ve sonrasında günümüze kadar gelen on dokuz adetini satın almıştır. Satan kişinin verdiği bilgilere göre figürinler Tesalya'da Veleştin kasabasında (Volos'un 17 km kadar kuzey batısında) keşfedilmiştir. Veleştin yerleşimi her ne kadar Slav etimolojik kökenine sahipse de yerleşiminin adına 1200 yılından önce kayıtlarda rastlanmaz. İlk basılan bazı yayınlara göre buluntular Karadağ/Μαύρο Bouvó (bugün Kalkedonion olarak bilinen yer) yakınlarında bulunmuştur. Satın alımından bir yıl sonra İsviçreli şair ve Asya Sanatı koleksiyoncusu Charles Vignier tarafından bu 19 parçaya benzer nitelikleri olan 36 parça figürinden oluşan

figürin parçaları piyasaya sunuldu. Bu 36 adet parçadan oluşan figürin grubunun nasıl ele geçtiğine dair bir bilgi yoktur; fakat yapılan incelemeler bu iki grubun aynı gruba ait olduğunu göstermiştir (Chausidis, 2019, s. 364, Curta-Szmoniewski, 2019, s. 200).

6.1. Definenin Önemi ve İçeriği

Vignier, Veleştin Definesi buluntularından 12 adet bronz olanını yayınlamış ve bunların tarihini VII. yüzyıla tarihlendirerek Tesalya bölgesine yerleşmiş olan Velegezit Slavlarına ait olduğunu düşünmüştür. Yakın zamanlarda Balkanlar'da, Orta ve Doğu Avrupa'da benzer figürinlerin bulunması, Veleştin Definesi'ne olan dikkati arttırmıştır. Vignier'in ölümünden sonra koleksiyonun akıbeti bilinmemektedir. Kısa bir süre sonra aynı antika dükkanında benzeri yeni figürinler ortaya çıkmıştır. Bu yüzden büyük müzelerin önemli parçaları satın aldığı önemsizlerin ise küçük antika dükkanlarına satıldığı düşünülmektedir. 2010'lu yıllarda definenin Princeton Müzesi'nin web sitesinde fotoğrafları ve temel katalog bilgileri yayınlandı (Chausidis, 2019, s. 365). Definenin içeriğine göz atarsak; insan figürlerinden, çiftler halinde bulunan kurşun parçaların bronz kopyalarından, hayvan figürinlerinden ve mitolojik varlıklardan oluşmaktadır (Curta-Szmoniewski, 2019, s. 39-97).

Joachim Werner de Veleştin Definesini Slav paganizmi (hatta belli bir seviyeye kadar şaman pratikleri) ile ilişkilendiren kişilerdendir. (Curta-Szmoniewski, 2019, s. 3). Definenin hakkındaki önerilerden biri buluntuların Slavlara ait olmadığı ve Bizans kültürüne ait olduğu veya Hristiyan ikonografisi (Resim 9) ile ilişkili olduğudur. Bu düşünce, buluntuların Velegezit Slavlarına olan aidiyetine ters düşmektedir. Bir başka düşünce Slavların bölgeye gelmesiyle birlikte hızlı bir şekilde yerli Orthodox Romalı nüfus ile etkileşime geçtiği yönündedir. Velegezitlerin, Makedonya'daki diğer Slavlar gibi Thessalonika kuşatmasına katılmaması ve hatta şehir halkına tarımsal tedarik sağlamaları Slavlar ve Orthodox Romalıları arasındaki dostane ilişkilerin bir örneğidir. Belki de Veleştin Definesi'ni yapan ustalar yerli Hristiyan Romalı ustalardı; ancak bunu Slav yerleşimcilerinin taleplerine göre yapmış olabilirlerdi. Yine de gerek ikonografi açısından gerekse de ustalık açısından Bizanslı bir gelenekten çok Slavların "*barbarca*" yaşam zevkini yansıtmaları da mümkündür.

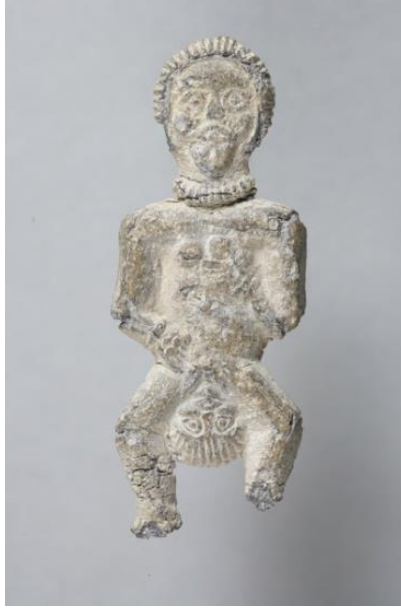
Nikos Chausidis, Curta ve Szmoniewski'nin figürinler üzerindeki haç motiflerinin tamamını Hristiyanlık ile özdeşleştirdiklerini söyleyerek onları eleştirir. Antropomorfik, zoomorfik ve hibrid figürlerin bazılarında yer alan haçların, eğik haç, svastika ya da Malta haçına benzer özelliklerin de hesaba katılması gerektiğini savunur. Girit'teki Minos Medeniyeti, Demir Çağı Avrupası

ve antik Akdeniz kültürlerine değin pagan kültürlerinde de haç benzeri motiflerin olduğunu ve bu yüzden bu niteliklerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini savunur. Bir olasılık dahilinde Velegezit Slavları belki de bazı Hristiyan unsurlarına hem gerçek Hristiyan anlamlarıyla hem de bu unsurlara bazı pagan anlamları da yükledikleri olasıdır (Chausidis, 2019, s. 369-370). Nikos Chausidis'in dikkat çektiği bir nokta ise bu figürlerin Hristiyanlık geleneğinde kabul edilmeyen insan bedeni çıplaklığı (Resim 10) (özellikle bir kadının) içermesinden dolayı Hristiyanlığın katı normlarıyla çeliştiğidir (Chausidis, 2019, s. 377). Buna karşın Florin Curta, çalışmasında köpek başlı insan vücutlu (sinosephali) bir figürünün (Resim 11) Doğu Hristiyanlığı ikonografisinde Aziz Christopher'ın temsil edilen hali olarak yorumlamaktadır; horoz sembolünü ise Aziz Petros ile ilişkilendirir. (Curta-Szmoniewski, 2019, s. 57).

Resim 9: Veleştin Definesi'nden bazı araştırmacılar tarafından Seraphim Meleği olarak yorumlanan bir erkek figürin (Princeton University: Art Museum).

Resim 10: Veleştin Definesi'nden doğum yapan kadın figürünü (VII-IX. yüzyıl).
(Princeton University: Art Museum).

Resim 11: Veleştin Definesi'nden sol elinde bir balta ve sağ elinde bir çocuk tutan sinosephal bir figürün (VII-IX. yüzyıl) (Princeton University: Art Museum).

Sonuç

Bizans İmparatorluğu'nun yaşadığı Karanlık Çağ ve bunun gerçekleşme sebepleri halen daha keşfedilmeyi bekleyen bir çalışma alanıdır. İmparatorluk özellikle Balkanlar'da büyük toprak kayıpları yaşamıştır. İmparator Iustinianus I'in Roma İmparatorluğu'nu eski görkemli günlerine kavuşturmak için batıda yaptığı seferlerden dolayı Balkanlardaki askeri garnizonların sayılarının azalması, yakın zamanda meydana gelen veba salgını imparatorluğun bu bölgedeki nüfusunu oldukça azaltmıştır. İnsan nüfusundaki bu sayısal azalma Avarların ve Slavların yayılmalarını kolaylaştıran sebeplerden biridir. Peloponnesos Yarımadası, Slavların en güney uçta egemenlik kurduğu bir bölgedir. Bölgeye yeni gelen yerleşimciler bir dönem boyunca burada kendi egemenlik alanlarını kurmuşlardır. Bu istila hareketlerinden dolayı yerli halkın bir kısmının yaşadıkları kentleri terk etmesi imparatorluğun Yunanistan'daki arazisinde nüfusunu azaltmış, yarımadada egemenliğini kaybetmeye başlayan imparatorluk ticaretin yok olma noktasına gelmesiyle ekonomik ve kültürel bir gerileme dönemine girmiştir. Yeni gelen yerleşimciler getirdikleri kendilerine özgü materyal kültürü vasıtasıyla izleri kısa bir döneme kadar tespit edilebilmektedir. Bölgenin Antik Çağ'dan beri devam eden köklü arkeolojik kültürü, yerleşmelerinden kısa bir zaman sonra Avaro-Slav kültürüne baskın gelmiştir. Bu nedenle toplumun arkeolojik olarak sürekliliğinin hangi döneme kadar devam ettiğini tahmin etmek güçtür. Yerli Hellen halkının da Slavlardan seramik üretimi konusunda bazı basit teknikleri öğrendiği de düşünülmektedir.

Erken Bizans Dönemi'nde Antik Çağ'dan beri süregelen çok sayıda kentin terkedilmesi birçok araştırmacı tarafından nedeni Avaro-Slav istila hareketleriyle özdeşleştirilmiştir. Yunanistan'a ilk geldikleri zaman yağma ve talan hareketlerinde bulunan Slavların barbar mizaçlarına karşın arkeolojik incelemeler bazı bölgelerde yerli Hellen halkı ile barış ve uyum içinde yaşadıklarının ipuçlarını sunmaktadır. Bunun en büyük kanıtlarından biri zaman zaman özellikle Avaro-Slav seramiklerinin Geç Roma-Erken Bizans seramikleriyle aynı yerleşim ve gömü alanlarının içinde bir arada bulunmasıdır. Korinthos gibi bazı yerlerdeki mezarlarda Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan yapıda silah tiplerinin bulunması bölgedeki askeri varlıklarını belki de bir dereceye kadar Bizans dünyasına adapte olmuş şekilde ortaya koymaktadır.

Doğu Roma İmparatorluğu yaşadığı toprak kayıplarına rağmen kıyılarıdaki müstahkem mevkiilerinde tutunmayı başarmış ve bu da Hellen dilinin Peloponnesos'taki Slav hegemonyası sırasında yaşamasına sebebiyet vermiştir. Slavların kendi içinde birlik olamaması, gelişkin bir organizasyon yapısına sahip devlet kuramamaları, kuşatma savaşlarındaki başarısızlığı Doğu Roma İmparatorluğu'nun kazandığı zaferlerin temel sebeplerindendir. Doğu Roma

İmparatorluğu böylece Yunanistan gibi bir yerde deniz gücüyle desteklenen kalelerinde toparlanmak için fırsat bulmuş ve kaybedilen yerleri yeniden fethedip, sonrasında kültürünü Slavlar üzerinde yayarak onları kendi devleti içerisinde özümsemiştir.

Kısaltmalar

İng.	İngilizce
Yun.	Yunanca

Kaynakça

Barbarians in Dark-Age Greece: Slavs or Avars? (2004). (https://www.academia.edu/230060/Barbarians_in_Dark%02Age_Greece_Slav_s_or)

Barford, M. P. (2001). *The Early Slavs: Culture and Society in Early Medieval Eastern Europe*. New York: Cornell

Bintliff, J. (2012). *The Complete Archaeology of Greece From Hunter-Gatherers to the 20th Century A.D.* New Jersey: Wiley-Blackwell Publishing.

Boeck, E., Maas, M. (Ed.ler) (2017). *Dumbarton Oaks Papers*. 71. Cilt. Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.

Braudel, F. (2007). *Akdeniz: Tarih, Mekan ve İnsanlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Brown, P. (1999). *Geç Antik Çağ'da Roma ve Bizans Dünyası*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Burckhardt, J. (2019). *Yunanlar ve Yunan Medeniyeti*. İstanbul: Pirhan Yayıncılık.

Cameron, A., Ward-Perkins, B., Whitby, M. (Ed.ler) (2008). *The Cambridge Ancient History*. 14. Cilt. Cambridge: Cambridge Press.

C eramique slave   Argos (585 ap. J.-C.) (1980). https://www.persee.fr/doc/bch_0304-2456_1980_sup_6_1_5172

Charalampakis, P. (2018). The Social, Fiscal and Administrative Status of the Early Slavic People Within the Byzantine State (7th-10th C.). *CAS Sofia Working Paper Series*, 10, 1-29.

Chausidis, N. (2019). *Does the Hoard From Velestino in Thessaly Belong to the Pagan-Slavic or Christian-Byzantine Culture? Patrimonium*. M.K. (ПАТРИМОНИУМ.МК), 12(17), 364-379.

Curta, F. (1999). Hiding Behind a Piece of Tapestry: Jordanes and the Slavic Venethi. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, 47(3), 321-340.

Curta, F. (2004). *Civitas divino-humana: in honorem annorum LX Georgii Bakalov*. Sofya.

Curta, F. (2004). The Slavic Lingua Franca. *East Central Europe*, 31(2), 125-148.

Curta, F. (2005). Female Dress and Slavic Bow Fibulae in Greece. *Hesperia*. 74(1), 101-146.

Curta, F. (2006). *Southeastern Europe in the Middle Ages, 500-1250*. Cambridge: Cambridge University Press.

Curta, F. (2009). *The Making of the Slavs: History and Archaeology of the Lower Danube Region c. 500-700*. Cambridge: Cambridge University Press.

Curta, F. (2011). *Edinburgh History of the Greeks, c. 500 to 1050: The Early Middle Ages*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Curta, F., Szmoniewski, S.B. (2019). *The Velestino Hoard: Casting Light on the Byzantine 'Dark Ages'*. Londra: Palgrave Macmillan.

Davidson, R. G., Horvath T. (1937). *The Avar Invasion of Corinth*. *Hesperia*, 6(2), 227-240.

De Rosen. (2018). *The Economic Fate of Urban Settlements in Rhoanian Boeotia, Thessaly, and Western Macedonia (783-1204)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. The University of Birmingham.

Diehl, C. (2006). *Bizans İmparatorluğu'nun Tarihi*. İstanbul: İlgı Yayınları.

Erhat, A. (2007). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eryılmaz, Ü. (2021). Avar Kağanlığı'nın İktisadi Tarihi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 1091-1108.

Eyice, S. (1982). Türkiye'de Bizans Sanatı. *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi* içinde (Cilt 3). İstanbul: Görsel Yayınlar, 514-564.

Fields, N. (2006). *The Hun: Scourge of God AD 375–565 (Warrior)*. Oxford: Osprey Publishing.

Freely, J. (2011). *Troya Savaşı'ndan İstiklal Harbi'ne Anadolu'da Yunanlar*. İstanbul: Doğan Kitap.

Gregory, G. E. (2005). *A History of Byzantium*. New Jersey: Blackwell Publishing.

Heather, P. (2010). *Empires and the Barbarians: The Fall of Rome and the Birth of Europe*. New York: Oxford University Press.

Ivanovic, P. (2012). Western Slavs in the 6th and 7th century. *Исцопуја (Journal of History)*, 47(1), 77-91.

Judith, H. (1972). *The Social and Economic Structure of Central Greece in the Late Twelfth Century* [Yayımlanmamış doktora tezi]. University of Birmingham.

Kaldellis A. (2019). *Romanland: Ethnicity and Empire in Byzantium*. London: The Belknap Press of Harvard University Press.

Kennedy, F. L (2016). *The Busy Cemeteries of Late Antique Corinth: Geographic Identification of Migrants vs Locals, and the Characterization of 6th-8th Century City* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Texas A&M University.

Kobylinski, Z. (2006). *The New Cambridge Medieval History*. Paul Fouracre (Ed.), *The Slavs (s. 524-544)*. Cambridge: Cambridge University Press.

Koder, J. (2020). On the Slavic Immigration in the Byzantine Balkans. *Studies in Global Social History*, 39(13), 81-100. DOI: 10.1163/9789004425613_004

Korulyuk, D. V. (1978). The Making of the Slav Community. *Unesco Digital Library*, 8/9(41), 9-12.

Lajoye P., Dyanda, J., Ivanenko., A., Kajkowski, K., Koptev, A., Kutarev, Oleg., Valentsova, M., Zaroff, R., Zochios, S. (2019). *New Researches on the Religion and Mythology of the Pagan Slavs*. Lisieux: Lingva.

Leibniz-WissenschaftsCampus (2015). [Erişim tarihi: 10.07.2023] (<https://www.byzanz-mainz.de/aktuelles/b/article/the-slavs-in-the-peloponnese-new-evidence-from-rescue-excavations-in-arcadia>)

Lemerle, P. (2004). *Bizans Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Levi, P. (1987). Eski Yunan. *Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi* içinde (Yıl: 1987, Cilt 3). İstanbul: İletişim Yayınları.

Levtchenko, V.M. (2007). *Bizans Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayımcılık.

Mansel, M.A. (2014). *Ege ve Yunan Tarihi* (10. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Markov, D. (1978). The Flowering of Slavic Culture. *Unesco Digital Library*, 8/9(41), 4-8.

Miller, G., S. (1990). *Nemea: A Guide to the Site and Museum*. Oxford: University of California Press.

Morrison, C. (2014). *Bizans Dünyası: Doğu Roma İmparatorluğu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Mozhajskey, A. (2018). In the Footsteps of M.S. Koutorga, *the First Russian Explorer of Boiotia*. *Teiresias*,49(1), 1-19.

Nicolle, D., McBride, A. (2013). *Doğu Roma Orduları M.S. 306-886*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Obolensky, D. (1994). *Byzantium and the Slavs*. New York: St Vladimir's Seminary Press.

Ortaylı, İ. (2008). Latince'nin Ölüsü de Canlısı Kadar Çekici. *Milliyet*. [Erişim tarihi: 20.07.2023] (<https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/latincenin-olusu-de-canlisi-kadar-cekici-976632>)

Ostrogorsky, G. (1963). Byzantium and the South Slavs. *The Slavonic and Eastern European Review*, 42(98), 1-14.

Ostrogorsky, G. (2011). *Bizans Devlet Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Pohl, W. (2018). *The Avars: A Steppe Empire in Central Europe, 567-822*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Poulou-Papadimitriou, N., Tzavella, E., Ott, J. Burial Practices in Byzantine Greece: Archaeological Evidence and Methodological Problems For its Interpretation. Maciej Salamon, Marcin Wołoszyn, Alexander Musin, Perica Špehar (Ed.ler), *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe (377-417)*. Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa: Leipziger Universitätsvlg.

Princeton University: Art Museum. [Erişim tarihi: 01.07.2023] (<https://artmuseum.princeton.edu/search/collections?mainSearch=%22Velesti n%22>)

Procopius, (2018). *Bizans'ın Gizli Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.

Sevcenko, I. (1984). Byzantium and the Slavs. Harvard Ukrainian Research Institute. *Harvard Ukrainian Studies*, 8(3), 289-303.

Sowerby, R. (2012). *Yunan Kültür Tarihi: Homerik çağ, din, sosyal yaşam, spor, edebiyat, mitoloji, felsefe, sanat*. İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Stathakopoulos, D. (2018). *Bizans İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Th. Völling. (2001). *The Last Christian Greeks and The First Pagan Slavs in Olympia*. Atina (<https://www.scribd.com/document/163522846/Th-Volling-The-last-christian-greeks-and-the-first-pagan-slavs-in-olympia-2001#>.)

Trip 2, Part 2: Olympia (2007, 4 Ekim). (https://mediterraneanworld.typepad.com/the_archaeology_of_the_me/2007/10/trip-2-part-2-o.html)

Tsvikis, N. (2012). Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts: B. Böhlendorf-Arslan and A. Ricci (Ed.ler) *Considerations on Some Bronze Buckles from Byzantine Messene* (s. 61-80) İstanbul: Kağıthane.

Vasiliev, A. A. (2017). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Vionis, A. K. (2013, Eylül). Reading Art and Material Culture: Greeks, Slavs and Arabs in the Byzantine Aegean. *Bochumer Altertumswissenschaftliches Colloquium*, s. 110.

Vlasto, P. A. (2009). *The Entry of the Slavs into Christendom: An Introduction to the Medieval History of the Slavs*. Cambridge: Cambridge University Press.

Voyiatzis, Y., Anastasoglou, N. (Ed.ler) (1999). *The Peloponnese: Castle & Monasteries*. Athens: Toubi's.

Vranešević, B., Špehar, O. (12.2018). Conflict and Coexistence, Continuity and Change: Visual Culture of the Central Balkans During the Settlement of the Slavs. *Porphyra*, 15(27), 29-50.

Vryonis, Jr., S. (2008). Byzantium, its Slavic Elements and Their Culture (sixth to ninth centuries). *Byzantina Symmeikta*, (16), 63-85. DOI: <https://doi.org/10.12681/byzsym.904>

Vryonis, S. (1981). The Evolution of Slavic Society and the Slavic Invasions in Greece: The First Major Slavic Attack on Thessaloniki, A.D. 597. *Hesperia*, 50(4), 378-390. DOI: 10.2307/147879

Vryonis, S. (1997). Bir Dünya Uygarlığı Bizans. *Bizans*, 17.

Whitby, M. (2000). The Cambridge Ancient History XIV: Late Antiquity: Empire and Successors, AD 425-600. Cameron, A., Ward-Perkins, B., Whitby, M (Ed.ler), *The Successors of Justinian* (s. 86-236). Cambridge: Cambridge University Press.

Willet, D. (2003). *The Peloponnese*. London: Lonely Planet.

Zaroff, R. (1999). *The Avar Impact on Socio-Political Developments Among the Western and Southern Slavs*. Brisbane (https://www.academia.edu/21275607/The_Avar_Impact_on_Socio_Political_Developments_Among_the_Western_and_Southern_Slavs)

Zivkovic, T. (1999). The Date of the Creation of the Theme of Peloponnese. *Byzantina Symmeikta*, (13), 141-155. DOI: 10.12681/byzsym.863

- - -

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Bu makalenin yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
2. Bu makalenin yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
3. Bu makalenin yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf gibi bütün belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
4. Bu makalenin benzerlik raporu bulunmaktadır.